

Başkent Ankara'nın İnşasında Etkin Bir Mimar: Giulio Mongeri ve Yaşam Öyküsü*

The Biography of Giulio Mongeri, an Architect Active in Building the Capital City Ankara

Damla ÇİNİCİ

Filolog, Ankara
damlacinic@gmail.com

Öz

Araştırma Cumhuriyet'in ilk yıllarında Ankara'da öne çıkan Osmanlı Bankası (1926), Ziraat Bankası (1926-1929), Tekel Başmüdürlüğü (1928) ve Türkiye İş Bankası (1929) yapılarının mimarı Giulio Mongeri (1873-1951) üzerinedir. Giulio Mongeri, hem Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında, hem de Cumhuriyet'in ilk yıllarında mimari etkinlikleri ile öne çıkan mimarlardan biri olmuş ve Sanayi-i Nefise Mektebi hocalarından biri olarak geleceğin mimarlarını yetiştirip bir sonraki kuşağın mimarlık anlayışında da etkili bir rol üstlenmiştir. Çalışmada, mevcut yayınlardaki bilgilere yeni katkı olarak özellikle günlüğünden edinilen ve başka yerde yayımlanmamış eskizler, fotoğraflar ile belgelerin bilim dünyasına kazandırılması amaçlanmıştır. Giulio Mongeri'nin kendisi, ailesi ve yetiştiği ortam, kişiliği ve eğitimci olarak tutumu ulaşılan yeni bilgiler ışığında değerlendirilmiştir. Mongeri'nin Ankara'daki yapıları, dönemin Ankara'daki diğer yapılarıyla karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve Mongeri'nin yaklaşım farklılıkları değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar sözcükler: Giulio Mongeri, Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı, Ankara Ziraat Bankası, Ankara İş Bankası, İstanbul İtalyan Topluluğu, Sanayi-i Nefise Mektebi

Abstract

This article is about Giulio Mongeri (1873 – 1951) who was the architect of the Ottoman Bank (1926), Ziraat Bank (1926 – 1929), Monopolies Chief Directorate (1928) and Türkiye İş Bank (1929) buildings in Ankara in the first years of the Republic. Giulio Mongeri was a prominent architect both in the last years of the Ottoman Empire and the first years of the Republic and played an important role in the architectural understanding of the next generation by raising architects of the future as an instructor at the Academy of Fine Arts. Our aim in this study was to especially introduce the previously unpublished sketches and photos from his diary to the scientific world as a contribution to the current knowledge in the available publications. We appraise Giulio Mongeri himself, his family and the environs in which he was raised, and his personality and attitude as a lecturer in the light of new information. The buildings of Mongeri in Ankara are evaluated comparatively with other buildings in the city of the same period and an attempt is made to assess the differences.

Keywords: Giulio Mongeri, Early Republican Architecture, Ankara Ziraat Bankası, Ankara İş Bankası, İstanbul Italian Community, The Academy of Fine Arts

* Bu makale, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı'nda Öğr. Gör. Dr. Çiler Buket TOSUN danışmanlığında gerçekleştirilen "Türkiye Cumhuriyeti Mimarlığının Modernleşme Sürecinde Mimar Giulio Mongeri: Bursa Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası" adlı yüksek lisans tezine dayandırılarak hazırlanmıştır.

Giriş

İtalyan kökenli bir ailenin İstanbul'da dünyaya gelen oğlu Giulio Mongeri, XX. yüzyılın ilk 30 yılında mimarlık tarihimize öne çıkan mimarlardan biri olmuştur. Eğitimini İtalya'da tamamlayarak meslek hayatını İstanbul'da sürdüren Mongeri, İstanbul'daki ilk yıllarında *Società Operaia Italiana di Costantinopoli* (İstanbul İtalyan İşçi Yardımlaşma Derneği) üyesi olmuş, İtalyanların mimari işlerinde görev almıştır. Güzel Sanatlar Akademisi'nde mimarlık dersleri vermiş, geleceğin mimarlarını yetiştirmiştir. Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte Ankara'da yeni başkent inşasına katkı sunmuştur.

Çok yönlü bir kişiliğe sahip olan Giulio Mongeri hakkında monografik bir çalışma bulunmamaktadır. Hayatına ilişkin mevcut en geniş bilgi Cengiz Can'ın İstanbul'da *19. Yüzyıl Batılı ve Levanten Mimarların Yapıları ve Koruma Sorunları* başlıklı doktora tezinde yer almaktadır. Çalışmamızda, Giulio Mongeri'nin torunu Anita Elagöz ile görüşülmüş ve Mongeri'nin günlüğünden sayfalar, günlüğünde yer alan gazete kopyaları ve makaleler, fotoğraflar ve Mongeri'ye ait çizimler edinilmiştir. Böylelikle hayatındaki bilinmeyen yönler aydınlatılmıştır. Ayrıca bugünkü adı *Casa Garibaldi* (Garibaldi Evi) olan *Società Operaia Italiana* sorumlusu Dr. Sedat Bornovalı ile görüşülmüş ve İstanbul İtalyan Ticaret Odası'nın dergisi *Rassegna Italiana* (İtalyan Dergisi) taranmıştır. Mongeri'nin eğitim gördüğü Milano'daki Brera Güzel Sanatlar Akademisi'nden Doç. Valter Rosa ve Milano Politeknik Üniversitesi'nden Doç. Giovanna D'Amia ile iletişime geçilmiş ve Mongeri'nin öğrencilik yılları hakkında bilgi edinilmiştir. Bunların yanı sıra dönemin öne çıkan mimarlık dergisi *Arkitekt* taranmış ve öğrencileri ile olan ilişkileri üzerine bilgiler edinilmiştir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında yeni başkentte mimari etkinliklerine devam eden Mongeri'nin Ankara'daki yapıları üzerine iki adet çalışma bulunmaktadır. Hüseyin Öztürk'ün *Mimar Giulio Mongeri'nin Ankara'daki Yapıları* (1985) adlı yüksek lisans tezi karşılaştırmalı olarak yapılarını değerlendirirken, Şefik Seçkin Akşit'in *Ulusal Mimarlık ve Başkent'in Finans Merkezi: Ankara İş Bankası Genel Müdürlüğü* (2010) adlı yüksek lisans tezi İş Bankası üzerine yoğunlaşmaktadır. Mongeri'nin Ankara'daki yapılarına ilişkin İnci Aslanoglu'nun *Erken Cumhuriyet*

Dönemi Mimarlığı kitabı ile Sibel Bozdoğan'ın *Modernizm ve Ulusun İnşası* kitaplarından da yararlanılmıştır.

Araştırmada, edinilen yeni bilgiler ışığında Mongeri ailesinin ve Giulio Mongeri'nin İtalyan topraklarında ve ülkemizdeki etkin kimliği tanıtılmaya çalışılmıştır. Ankara'nın inşasında etkin bir mimar olarak Mongeri'nin Ankara'daki tasarımları ışığında mimarlık anlayışı ele alınmış ve dönemin öne çıkan diğer yapılarına birlikte karşılaştırmalı çalışarak değerlendirilmiştir. Giulio Mongeri'nin mimarlık eğitimindeki rolü üzerine odaklanan son bölüm ise Mongeri'nin eğitimci kişiliği ve öğrencileri üzerine yoğunlaşmıştır.

Mongeri Ailesi

XIX. yüzyıl tüm dünyada büyük sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasal değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. Pek çok ülkede olduğu gibi Fransız Devrimi'nin eşitlik, kardeşlik ve adalet ilkeleri İtalyan topraklarında da ulusal bilincin doğmasına zemin hazırlamıştır. Özellikle Avusturya işgali altında bulunan kuzey bölgelerde bağımsızlık için mücadele başlamış, güney bölgelerde ise, kralın yetkilerini sınırlayacak bir anayasa talep edilmiştir. Nihayet 1861 yılında *Risorgimento* (Yeniden Doğuş) hareketiyle İtalyan topraklarında ulusal birlik sağlanmış, yüzyıllardır bağımsız olarak varlığını sürdüren devletler İtalya Krallığı adı altında birleşmiş ve II. Vittorio Emanuele (1820-1878) İtalya Kralı olarak taç giymiştir.

Bu yıllarda politik nedenlerden ötürü İtalyan kökenli zanaatkarlar, bankacılar, muhasebeciler, doktorlar ve mühendisler İstanbul, İzmir, Beyrut, Selanik, Edirne, Ankara, Trabzon, Halep ve Şam gibi farklı Osmanlı şehirlerine göç etmişlerdir. Özellikle inşaat sektöründe uzman ve işçilerden oluşan bu gruba Tanzimat sonrası artan inşaat etkinlikleri geniş iş imkânı sunmuştur. Diğer yandan Giuseppe Donizetti (1788-1856) ve Callisto Guatelli (1819-1899) gibi müzisyenler ile Amadeo Preziosi (1816-1882) ve Fausto Zonaro (1854-1929) gibi ressamlar da sanat dünyasında etkin bir şekilde yer almışlardır¹ (Ortaylı, 2007, ss. 45-50).

Milano'lu Mongeri ailesi de bu bağımsızlık ve birlik mücadelesi sürecinde 1848 yılındaki Avusturya işgali sonrasında İstanbul'a gelmiştir. Milano'da tanınan bir aile olan Mongeri ailesi, İstanbul'da da öne çıkan bir aile olmuştur.²

1 Türk-İtalyan Siyaset ve Sanat İlişkileri ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Sönmez, Z. (2006). *Türk-İtalyan Siyaset ve Sanat İlişkileri*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

2 Cengiz Can, Sant'Antonio ve Santa Maria Kiliseleri arşivlerinde ve Feriköy Latin Mezarlığı defin defterlerinde yaptığı araştırmalarda, 1859 yılından itibaren Mongeri ailesinin vaftiz, evlilik ve ölüm kayıtlarında aile ile ilgili bilgilere ulaşmıştır (Can, 1993, s.336-337).

Felsefe ve tıp eğitimi alan baba Luigi Mongeri³ (1818-1882) (Şekil 1), önce Girit'te bulunmuş, daha sonra İstanbul'da kolera salgını ortaya çıkınca kente gelmiş ve salgının yayılmaması için çalışmış, karantina uygulamalarında bulunmuştur. İstanbul'daki salgının yayılımını gösteren bir harita hazırlamıştır (Şekil 2).

Mongeri, Sultan Abdülmecid'in padişahlığı döneminde (1839-1861) 1857'de Süleymaniye Darüşşifası'na doktor olarak atanmış, 1860'da hastanenin başhekimisi olmuştur (Sarı, Akgün, 2008, s.14). Çalışmaları sayesinde saray çevresinde tanınan Dr. Luigi Mongeri, Sultan Abdülmecid'in kız kardeşi Adile Sultan'ın da doktoru olmuştur (Alfieri, 1990, s.152). Sultan Abdülaziz döneminde (1861-1876), padişahın isteği ile 1873 yılında Toptaşı Darüşşifası'nın başına getirilmiştir.

Türk psikiyatri tarihinde önemli bir yere sahip olan Luigi Mongeri, meslek hayatı boyunca hastaların iyi şartlar altında tedavi edilebilmesi için çalışmış, akıl hastalarına karşı işkence uygulanmasını önleyici yasalar çıkarılmasını sağlamıştır (Sarı, Akgün, 2008, s.14). Tıp üzerine yayınları bulunan Dr. Luigi Mongeri'ye,⁴ başarılarından dolayı Osmanlı İmparatorluğu nişan vermiş, İtalya Krallığı da kendisini San Maurizio ve Lazzaro Şövalye Nişanı vererek ödüllendirmiştir (İstanbulavrupa, 2013).

Giulio Mongeri'nin İtalya'da yaşayan amcaları ise Milano'nun sanat ve kültür hayatında etkin olan kişilerdir. Mongeri'nin hayatında önemli bir yere sahip olan amcası Giuseppe Mongeri (1812-1888) (Şekil 3), Milano'da yaşayan ünlü bir sanat tarihi ve restorasyon uzmanıdır. 1854 yılında Milano Brera Güzel Sanatlar Akademisi'nde estetik profesörü olarak görev yapmaya başlamıştır. Bir yıl sonra ise sekreterlik ve ardından da başkanlık görevini üstlenmiştir (Dalla Perseveranza, 1888, ss. 29-31).

Amca Giuseppe Mongeri, meslektaş ve Güzel Sanatlar Akademisi Başkanı Marki Emilio Visconti Venosta (1829-1919) tarafından çalışkan, ileri görüşlü, kibar, zeki, canlı ve sabırlı biri olarak tanımlanmaktadır. Venosta, öğrencileri tarafından oldukça sevilen, bir öğretmenden çok arkadaşı

Şekil 1. Baba Dr. Luigi Mongeri (1818-1882).

Kaynak: Sarı, Akgün, 2008, s.15.

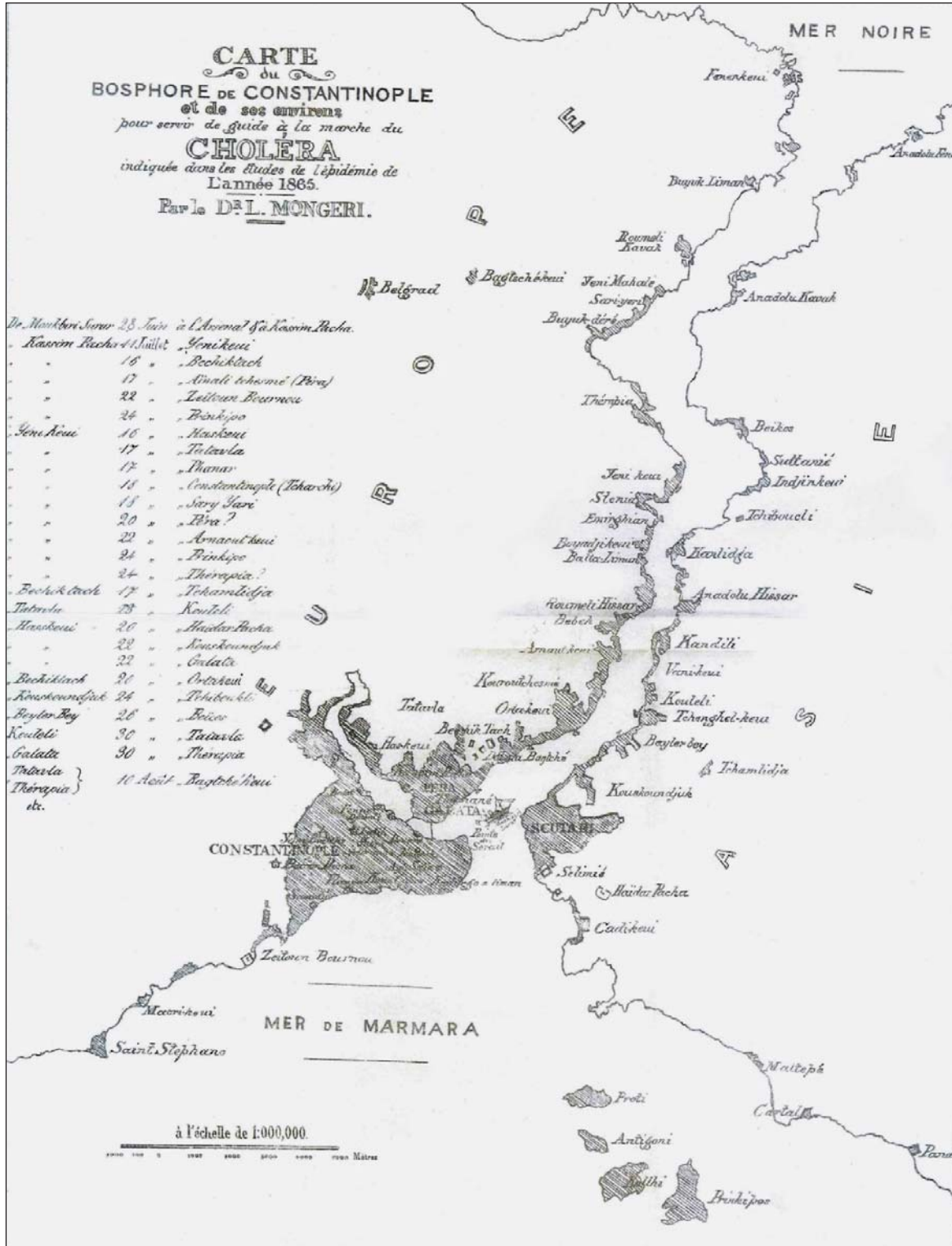
olarak görülen Giuseppe Mongeri'nin, gençlerin cesaretlendirilmesine önem veren bir eğitimci olduğunu belirtmektedir (Venosta, 1888, ss.7-13).

Giuseppe Mongeri sanat tarihiyle ilgili çok sayıda eleştiri, makale ve kitap yayınlamıştır.⁵ En önemli kitaplarından biri Ulusal İtalyan Sergisi ve İkinci Sanat Kongresi için hazırladığı, Milano'nun önemli yapılarını tanıtan *L'arte in Milano* (1872) (Milano'da Sanat) kitabıdır (Dalla Perseveranza, 1888, ss.29-31). Sanat eğitimine büyük önem veren Mongeri'nin genç sanatçıların eğitimi için hazırladığı kitaplar arasında *Il libro dell'arte* (1884) (Sanat Kitabı) ve *Gli stili architettonici* (1887) (Mimari Üsluplar) öne çıkan kitaplarıdır. Venosta, Giuseppe Mongeri'nin tarihselcilğe önem veren bir anlayışı benimsediğinden ve İtalyan sanatının takip eden yıllar içinde geleneğinden kopmaması gerektiğini düşündüğünden bahsetmektedir (Venosta, 1888, ss.7-13).

3 Luigi Mongeri'nin adı çeşitli kaynaklarda Luis ve Louis olarak yer almaktadır. Giulio Mongeri'nin kimlik belgesinde baba adı Luigi olarak geçtiği için çalışmamızda bu ad kullanılmıştır.

4 Baba Luigi Mongeri, *Annales Médico-Psychologiques*'de (Psikolojik Tıp Yıllığı) Türklere psikolojik tıp ve Süleymaniye Darüşşifası hakkında belgelere dayanan bir makale ve 1865 kolera salgını hakkında *Gazete Médicale d'Orient*'de (Şark Tıp Mecmuası / Şark Tabib Gazetesi) açıklayıcı bir makale yazmıştır (Altıntaş, 2007, s. 396).

5 Bu yazılar *Rivista Europea di Milano*, *Crepuscolo*, *Vesta Verde*, *Bollettino della Consulta Archeologica*, *Nuova Antologia* ve *Perseveranza* adlı dergilerde yayımlanmıştır. Giuseppe Mongeri'nin diğer yayımlanan makaleleri ve kitaplarının listesi için bkz. A ricordo del prof. Cav. Giuseppe Mongeri. (1888). Milano: Tip. A. Lombardi.

Şekil 2. Dr. Luigi Mongeri'nin İstanbul'daki Kolera Salgınının Yayılımını Gösteren Haritası (1865).

Kaynak: Anita Elagöz Aile Arşivi.

Şekil 3. Amca Giuseppe Mongeri.

Kaynak: Dalla Perseveranza del 18 Gennajo 1888, 1888.

Giuseppe Mongeri, Brera'daki öğretmenliğinin yanı sıra sanatla ilgili pek çok kurum ve derneğin de üyesi olmuş, çeşitli görevler üstlenmiştir. 1848 yılında geçici Lombardia hükümetinin Genel Sekreter Yardımcısı olmuştur. Lombardo Enstitüsü üyesi ve Arkeoloji Müzesi danışmanı olarak görev yapmıştır (Dalla Perseveranza, 1888, ss. 29-31).

Ölümünün ardından kendi kitaplarını da içeren sanat tarihi, arkeoloji, eleştiri, estetik, restorasyon konulu kitaplarla birlikte sergi ve müze katalogları ile şehir rehberlerinden oluşan arşivinin, 1874 yılında üyesi olduğu, Milano'da faaliyet gösteren *Società Storica Lombarda*'ya, (Lombardia Tarih Topluluğu) bırakılmasını vasiyet etmiştir (Fondo Mongeri, 2014). Giuseppe Mongeri'nin derslerde yararlandığı yapı ve manzara fotoğraflarından oluşan arşivi ise Brera Güzel Sanatlar Akademisi'nde korunmaktadır (D'Amia, 2013).

Giuseppe Mongeri, dönemin çeşitli mimari projelerinde de yer almıştır. İtalya Krallığı'nın ilk kralı II. Vittorio Emanuele onuruna Milano'da inşa edilecek Galleria Vittorio Emanuele II (1865-1877) adlı alışveriş merkezinin proje inceleme komitesi üyesi olarak görev yapmıştır (Fondo Mongeri, 2014). Bu projede, 1847 yılında Sultan Abdülmecid tarafından Ayasofya restorasyonu için görevlendirilen

İsviçreli mimar Gaspare Fossati (1809-1883) de inceleme komitesi üyesi olarak yer almıştır.

Gaspare Fossati'nin ölümünün ardından 1883'te Brera Güzel Sanatlar Akademisi'nde anısına düzenlenen etkinliğin organizasyonu amca Giuseppe Mongeri tarafından gerçekleştirilmiştir. Alfieri, amca Mongeri'nin bu görevlendirilmede kardeşinin İstanbul'da tanınan bir doktor olması ve saray ile olan kuvvetli bağlarının etkin olmasının mümkün olduğunu belirtmektedir (Alfieri, 1990, s.152).

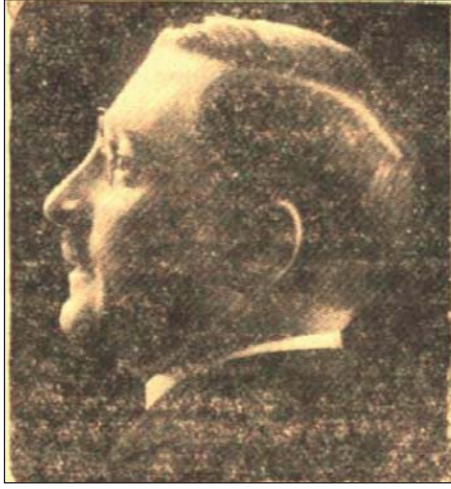
Giulio Mongeri'nin diğer amcası Michele Mongeri (1813-?) ise Milano'daki San Marco Kilisesi'nin rahibidir. Kültürlü, sempatik, serbest fikirli ve dindar olarak tanımlanan Don Michele, kadınların kilisede şarkı söyleyebilmesinde öncülük etmiştir. Ünlü besteci Giuseppe Verdi'nin Requiem'inin San Marco Kilisesi performansında, başpiskoposun izin alarak koroda kadınların siyah giysilerle ve başlarını kapayan siyah bir tül içinde şarkı söylemelerini sağlamıştır (Rosen, 1995, s. 11). Don Michele, San Marco Kilise'sinde görev yaparken kardeşi Giuseppe, kilisenin sundurmasının ve çan kulesinin restorasyon işini yapmıştır (Alfieri, 1990, s. 52).

Mongeri'nin İstanbul'da yaşayan aile bireyleri de İstanbul İtalyan topluluğu tarafından tanınan ve imparatorlukta önemli görevler üstlenen kişilerdir. Ağabeyi Federico Mongeri, Düyun-u Umumiye-i Osmaniye'de muhasebe denetleyicisi olarak görev yapmış (Onorificenza, 1901, ss. 316-317), 1907 yılında bu bölümün başkanı olmuştur (Onorificenza, 1907, s. 224). Hem Osmanlı İmparatorluğu tarafından mecidiye verilerek ödüllendirilmiş, hem de İtalya kralı tarafından kendisine San Maurizio ve Lazzaro Nişanı verilmiştir. İstanbul Dante Alighieri Topluluğu'nun danışma üyesi olarak da görev almıştır (Società Dante Alighieri, 1901, s.130).

Giulio Mongeri'nin babasıyla aynı adı taşıyan kardeşi Dr. Luigi Mongeri de babaları gibi doktordur. 1903 yılında *Rassegna Italiana*'da İtalya'nın doğal kaynak suları açısından zengin olan bölgelerini ve buradaki otelleri tanıtan yazılar kaleme almıştır.⁶

XIX. yüzyıl ortalarında Avusturya'nın İtalyan topraklarını işgali sırasında İstanbul'a yerleşen Mongeri ailesinin bugün de ülkemizde yaşayan aile bireyleri bulunmaktadır.

⁶ Luigi Mongeri'nin yazıları için bkz. Mongeri, Luigi. (1903). *Le Principali Stazioni Termali e Climateriche d'Italia*. Rassegna Italiana, 74, 58-61; Mongeri, Luigi. (1903). *Le Principali Stazioni Termali e Climateriche d'Italia*. Rassegna Italiana, 75, 100-104; Mongeri, Luigi. (1903). *Stabilimento Idroterapico di Graglia (Biella)*. Rassegna Italiana, 76, 29-131; Mongeri, Luigi. (1903). *Nuove Terme di Salice*. Rassegna Italiana, 77, 185-187.

Şekil 4. Giulio Mongeri.

Kaynak: "Adliyenin Yanması", 1933, s.1.

Şekil 5. Giulio Mongeri.

Kaynak: Yuvarlak Masa Toplantısı, 2013.

Mongeri'nin kızı Elena Mongeri Elagöz'ün vefat eden oğlu Aldo Elagöz'ün çocukları ve ailesi İzmir'de, vefat eden kızı Marisa Altaras'ın ortanca oğlu ve ailesi de İstanbul'da yaşamaktadır. Mongeri'nin diğer torunu Anita Elagöz ise 1973 yılında Milano'ya yerleşmiş, ancak İstanbul'u diğer aile bireylerini görmek için ziyaret etmeye devam etmektedir (Anita Elagöz ile görüşme, 2014).

Giulio Mongeri'nin Yaşam Öyküsü

Roberto Giulio Mongeri⁷ (Şekil 4, 5), 1 Ağustos 1873 yılında İtalyan kökenli Luigi Mongeri ve İngiliz kökenli Tecla Taylor'ın en küçük çocuğu olarak İstanbul'da dünyaya gelmiştir (Şekil 6). 1849 yılında, I. İtalyan Bağımsızlık Savaşı'nın Novara yenilgisiyle sonuçlanmasının ardından, Avusturya işgalinden kaçan pek çok İtalyan aile gibi Mongeri'nin ailesi de Osmanlı Devleti'ne sığınmıştır (Can, 1995, s. 95).

Osmanlı İmparatorluğu'nda doktor olarak çalışan babası Luigi Mongeri,⁸ oğlu Giulio dokuz yaşındayken hayatını kaybetmiştir. Yetim kalan Giulio Mongeri, annesi ve kız

kardeşi Mary ile birlikte Milano'ya gitmiş ve amcaları Giuseppe ve Michele'nin yanında büyümüştür (Anita Elagöz ile görüşme, 2014).

Giulio Mongeri, Milano'da *Il Parini* okuluna başlamış, eğitimine amcası Giuseppe'nin de hocalık yaptığı Brera Güzel Sanatlar Akademisi'nde devam etmiştir. 1 Nisan 1892'de Mimarlık Yüksekokulu'na kayıt yaptırmıştır. Süsleme, sanat tarihi ve Prof. Ferrario'dan perspektif dersleri almıştır (Valter Rosa ile görüşme, 2012).⁹ Çağdaş onarım kurallarının öncüsü kabul edilen Camillo Boito'dan (1836-1914) da ders almış ve onun en iyi öğrencilerinden biri olmuştur (Can, 1993, ss. 337-338). Mongeri, İstanbul'a yerleştikten sonra da hocası Boito ile haberleşmeyi sürdürmüştür, yaptığı projelerin çizimlerinin kopyalarını göndererek kendisinden görüş almıştır. Boito, Mongeri'yi tebrik ederken, öğrencisinin Akademi'nin adını yüceltmesinden ötürü duyduğu mutluluk ve onuru paylaşmıştır (Anita Elagöz ile görüşme, 2014). Mongeri'nin de meslek yaşantısında hocası Boito'nun benimsediği kuralları sürdürdüğü görülmektedir.

7 Giulio Mongeri'nin adının yazılış kaynaklarda farklılık göstermektedir. Bazı kaynaklarda adı Guilio ve Jul şeklinde de yazılırken, soyadının da Monceri, Monçeri, Mangeri, Münceri ve Moncerie şeklinde yazıldığı görülmüştür. Kimlik belgesinde ise adının Roberto Giulio Mongeri olduğu görülmektedir. Bu nedenle çalışmamızda bu şekilde kullanılacaktır.

8 Luigi Mongeri ve eşi Tecla Taylor Feriköy Latin Katolik Mezarlığı'nda gömülmüştür. Feriköy Mezarlığı'nda Mongeri-Capodaini adı altında Giulio Mongeri'nin yaptırdığı bir mezarlık daha bulunmaktadır. Burada kızı Elena Mongeri Elagöz ve torunu Marisa Altaras ve eşi yatmaktadır (Anita Elagöz ile görüşme, 2014).

9 D'Amia, Brera Güzel Sanatlar Akademisi'nin 1889-1894 yılları arasındaki öğrenci kayıtlarına ilişkin belgelerin bir kısmının eksik olduğunu, bu yüzden Mongeri'nin ilk yıllarda aldığı dersleri tespit etmenin zor olduğunu belirtmektedir (D'Amia, 2013).

مجموعه آرشیو خانوادگی

CERTIFICATO DI NAZIONALITÀ

N° 1932

CONNOTATI.

Età d'anni 27
Statura Media
Occhi cast.
Capelli e

Barba —

SEGNI PARTICOLARI.

FIRMA DEL LATORE

Aut. Mongeri

Tit. DE CANTINI

Il Consolato Generale di S. M. il Re d'Italia
in Costantinopoli, attesta che il Signor
Mongeri Roberto Giulio
figlio fu Dott. Luigi
nativo di Costantinopoli
oriundo di Milano
di professione Architetto. Dimorante
a Costantinopoli
è Cittadino Italiano, e come tale iscritto nel Registro
Nazionali di questa Cancelleria Lettera B. N. 12612
In fede di che gli si rilascia il presente Certificato
valevole per il corrente anno, giusta il disposto dell'Art. 4
del R. Decreto 18 Marzo 1886 N. 3759 (Serie 3^a).

Costantinopoli, 1. Marzo 1900

Il Console Generale

Art. 59 Tariffa
Diritto L. dieci (10)

Şekil 6. Giulio Mongeri'nin Kimlik Belgesi.

Kaynak: Anita Elagöz Aile Arşivi.

Akademideki öğrenim sürecinde 1893, 1894 ve 1895 yıllarında düzenlenen proje yarışmalarında bronz madalya kazanmıştır (Valter Rosa ile görüşme, 2012). 1896 yılında mimarlık dalında verilen Clerichetti ödülünün sahibi olmuştur (Arti e Scienze, 1896, s. 3). Ancak Mongeri'nin bu çizimleri günümüze ulaşamamıştır (D'Amia, 2013). Başarılı bir öğrenci olan Mongeri, 28 Ekim 1896 yılında akademiden 10 üzerinden 9.5 not ortalama ile mezun olmuştur (Şekil 7).

Giulio Mongeri, akademideki öğrenciliği sırasında fotoğrafçılığa merak sarmıştır. D'Amia, Mongeri'nin de amcası Giuseppe gibi kişisel fotoğraf arşivi oluşturmasının projelerinde yararlı olacağını ve mimarlık eğitiminde destekleyici bir rolü olduğunu düşünmüş olmasının mümkün olacağını belirtmektedir (D'Amia, 2013).

Mongeri'nin Türkiye Yılları

Mongeri'nin Türkiye serüveni, eğitimini tamamladıktan sonra İstanbul'da yaşayan annesini ziyaret etmek için İstanbul'a gelmesiyle başlar. Yaz tatilinde ağabeyi Federico Mongeri'nin Büyükkada'daki evine konuk olmuştur. Burada İtalyan Hayır Derneği eski başkanı Napoleone Capodaini'nin kızı Caterina (Ketty) (1877-1900) ile tanışmış ve evlenmeye karar vermişlerdir. Ancak Brera'daki arkadaşlarıyla birlikte Genova limanında tahıl silosu inşaatında¹⁰ görevli olduğu için proje (Şekil 8, 9, 10) bitene kadar Genova'da kalmıştır. Proje tamamlandıktan sonra İstanbul'a dönmüş ve Caterina Capodaini ile evlenmiştir (Anita Elagöz ile görüşme, 2014). Eşi Caterina, evlendikten kısa bir süre sonra ilk çocukları Guido'nun (1900-1935) doğumunda hayatını kaybetmiştir (Ketty Mongeri, 1900, s.123). Giulio Mongeri, daha sonra Caterina Capodaini'nin kız kardeşi Cristina (1879-1917) (Şekil 11) ile evlenmiş, bu evlilikten Ketty (1904), Alda (1909), Giulio (1910), Elena (1912) ve Giovanna (1913) isimli çocukları olmuştur. Eşi

Cristina 1917 yılında tifo nedeniyle hayatını kaybetmiştir. Giulio Mongeri, daha sonra Tecla Radeglia ile bir evlilik yapmış, bu evlilikten de Margherita (1922) adında bir kızları olmuştur (Anita Elagöz ile görüşme, 2014).

1898 yılında İstanbul'a dönen Mongeri,¹¹ bir süre serbest mimar olarak çalışmıştır (Can, 1995, s.96). Serbest mimar olarak çalıştığı ilk yıllarda İtalyan mühendis Eduardo de Nari ile birlikte açtığı bürosu Galata'da Bankalar Caddesi'ne paralel olarak uzanan Eski Banka Sokağı'nda yer alan San Pierre Han (San Pietro Han) 4 numarada yer almaktadır (Membri Effettivi, 1907, s. IV). 1910'larda Eduardo de Nari (1873-?) ile birlikte Galata'da Bankalar Caddesi'nde yer alan Assicurazioni Generali Han'da, *Société Anonyme Ottomane de Construction* (S.A.O.C.) (Osmanlı İnşaat Anonim Şirketi) adlı inşaat şirketini kurmuşlardır (Gülenaz, 2011, ss.176-177). Mongeri, Guglielmo Semprini'nin (1840-1917) müteahhitlik şirketinin de ortağı olmuştur. İlerleyen yıllarda bürosunu, mimarı olduğu Beyoğlu'nda Kemeraltı Caddesi'nde bulunan Karaköy Palas'a taşımıştır (Can, 1995, s. 96).

İstanbul İtalyan topluluğunda tanınan bir kişi olan Giulio Mongeri, 1903 yılında *Società Operaia Italiana di Costantinopoli*'ye (İstanbul İtalyan İşçi Yardımlaşma Derneği)¹² üye olmuş (Şekil 12) ve 1934 yılına kadar üyeliği devam etmiştir. Derneğin aktif bir üyesi olan Mongeri (Membri Effettivi, 1907, s. IV), Derneğin resmi yayın organı olan *Rassegna Italiana*'da mimarlık üzerine yazılar yazmış¹³ ve Derginin danışma kurulunda görev almıştır. Ayrıca İstanbul'da etkinlik gösteren derneklerden biri olan Dante Alighieri Derneği'nin Yönetim Kurulu'na seçilmiştir (Società Dante Alighieri, 1899, ss. 56-57). İstanbul'da İtalyan dernekleri tarafından düzenlenen çeşitli yardım etkinliklerine ve kutlamalara katılmıştır.¹⁴

10 Mühendis Antonio Carissimo, Giovanni Crotti ve Giov. Batt. De Cristoforis tarafından hazırlanan projenin (Şekil 8, 9, 10) mimari bölüm tasarımının Giulio Mongeri tarafından yapıldığı el yazısı ile proje kapağında belirtilmiştir (Anita Elagöz aile arşivi).

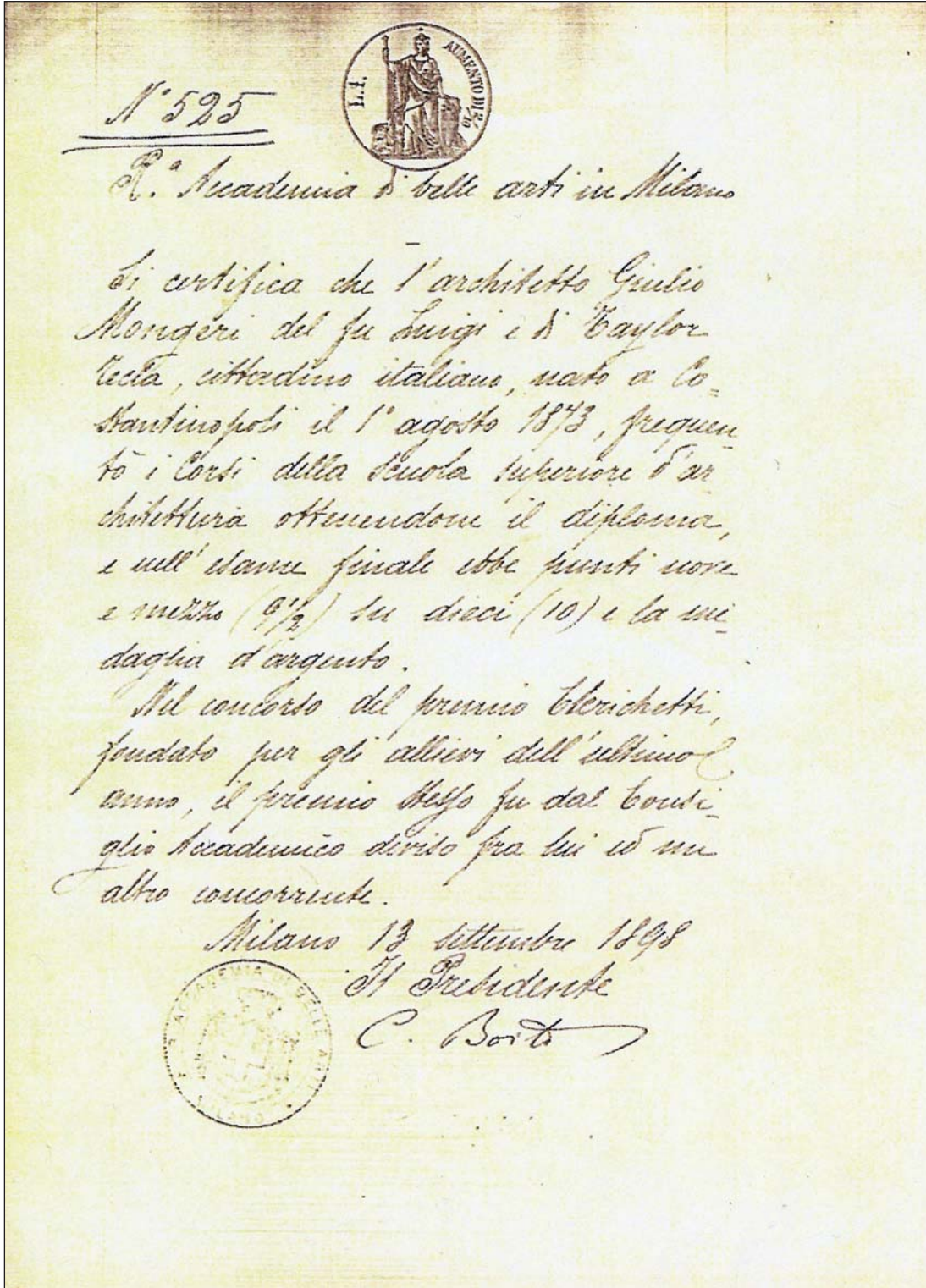
11 Akcan, Cumhurbaşkanlığı Köşkü Projesi ile ilgili olarak yazdığı mektuplardan Mongeri'nin 1898 yılından itibaren Türkiye'de yaşadığının anlaşılacağını belirtmektedir (Akcan, 2009, s. 90). Genova'da sılunun 1897'de bitmesi de bunu desteklemektedir.

12 Bkz. Marinovich, A. (1995). *La Società Operaia Italiana di Mutuo Soccorso in Costantinopoli*. İstanbul: İstanbul İtalyan Kültür Merkezi.

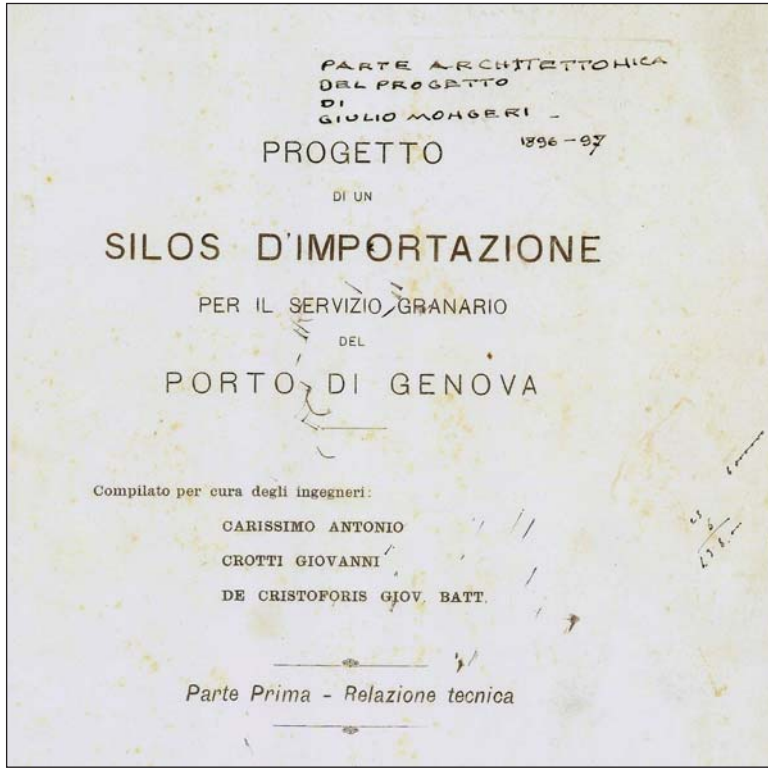
13 Bkz. Mongeri, Giulio. (1900). Note Artistiche: L'Edilizia a Costantinopoli. *Rassegna Italiana*, 46, 409-410; Mongeri, Giulio. (1900). Il Museo Imperiale di Costantinopoli. *Rassegna Italiana*, 48, 474-481; Mongeri, Giulio. (1901). La Turchia Monumentale: Santa Sofia. *Rassegna Italiana*, 51, 79-83.

14 Pera Palas'ta düzenlenen İstanbul'daki yoksul İtalyanlar'a yardım balolarına (1899 ve 1902) kardeşleri Dr. Luigi Mongeri ve Federico Mongeri ile katılmıştır ("Società Italiana di Beneficenza", 1899, s. 27). 1902 yılındaki balo için kardeşi Federico ile birlikte elektrikle aydınlatılan bir Buda tapınağı maketi hazırlayarak konuklara sürpriz yapmıştır ("Festa Italiana di Beneficenza". 1902, ss. 46-47). 11 Kasım 1909'da İtalya Kralı'nın doğum günü onuruna verilen yemeğe katılmıştır ("Il Genetliaco di S. M. il Re", 1909, ss.249-250).

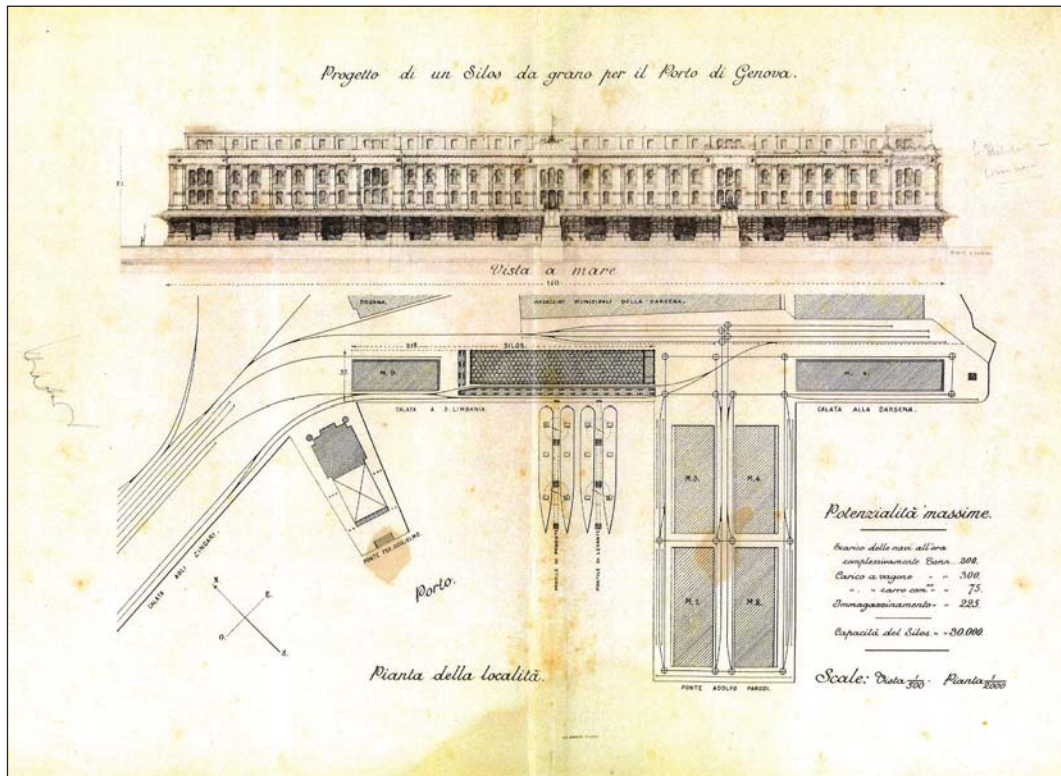

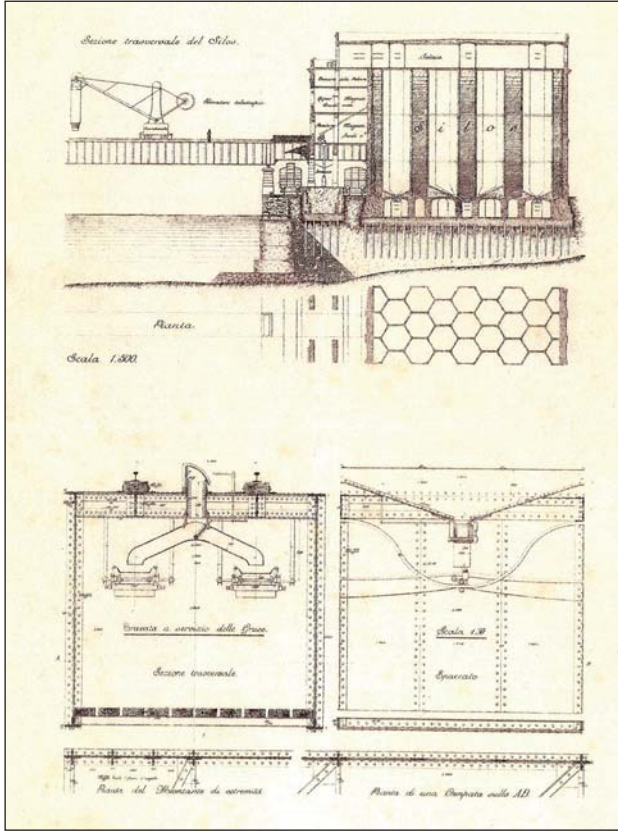
Şekil 7. Mongeri'nin 9,5/10 ortalama ile diploma almaya hak kazandığını gösteren Boito imzalı belge (13 Ekim 1898).
Kaynak: Anita Elagöz Aile Arşivi.

Şekil 8. Genova Silosu Projesi.
Kaynak: Anita Elagöz Aile Arşivi.

Şekil 9. Genova Silosu Projesi.
Kaynak: Anita Elagöz Aile Arşivi.

Şekil 10. Genova Silosu Projesi.
Kaynak: Anita Elagöz Aile Arşivi.

Mongeri, 1907 yılında İtalyan Büyükelçiliği mimarı olarak atanmış ve Milano Güzel Sanatlar Akademisi'nin muhabir üyesi seçilmiştir. 1911 yılında Osmanlı Bankası resmi mimarı olmuştur (Şekil 13) (Tanyeli, 2007, s. 374). 1922 yılında Mongeri'ye, İtalyan Hükümeti tarafından Ordine della Corona d'Italia nişanı verilmiştir (Şekil 14). 1930 yılında ise Mongeri'nin Macar Hükümeti Müşavir Mimarı olarak görev yaptığı görülmektedir ("Münakasa ilanı", 1930, s. 7).

İstanbul'a geldiği ilk yıllarda 1903 yılında düzenlenen İstanbul Sergisi'ne Lombardia üslubunda tasarladığı kilise, İtalyan Rönesans üslubunda tasarladığı konut, Antik Yunan üslubunda tasarladığı anıt mezar ve modern üslupta tasarladığı han ve bir konut projesi ile katılmıştır (Troisième Exposition, 1903, s. 23).

Eğitici kişiliği de ön planda olan Mongeri, batılı anlamda mimarlık eğitimi veren ilk kurumlardan biri olan Sanayi-i Nefise Mektebi'nde Osman Hamdi Bey müdür iken, 1909

Şekil 11. Cristina Capodaini'nin Portresi, Achille Beltrame, 1911.
Kaynak: Anita Elagöz Aile Arşivi.

N° 60

Comm. *Car. Uff. Arch. Giulio*

Il Signor *Mongeri*,
Figlio di *Luigi*
Nato a *Costantinopoli*
Il *1873*
D'anni _____
Di professione *Architetto*
Fu iscritto a socio *Elettivo*
Il *1903*
Proposto dal socio *C. Rossi*
Versanto alla cassa *Piastre*
Quale quota d'ammissione.

Costantinopoli, li _____

Il Presidente

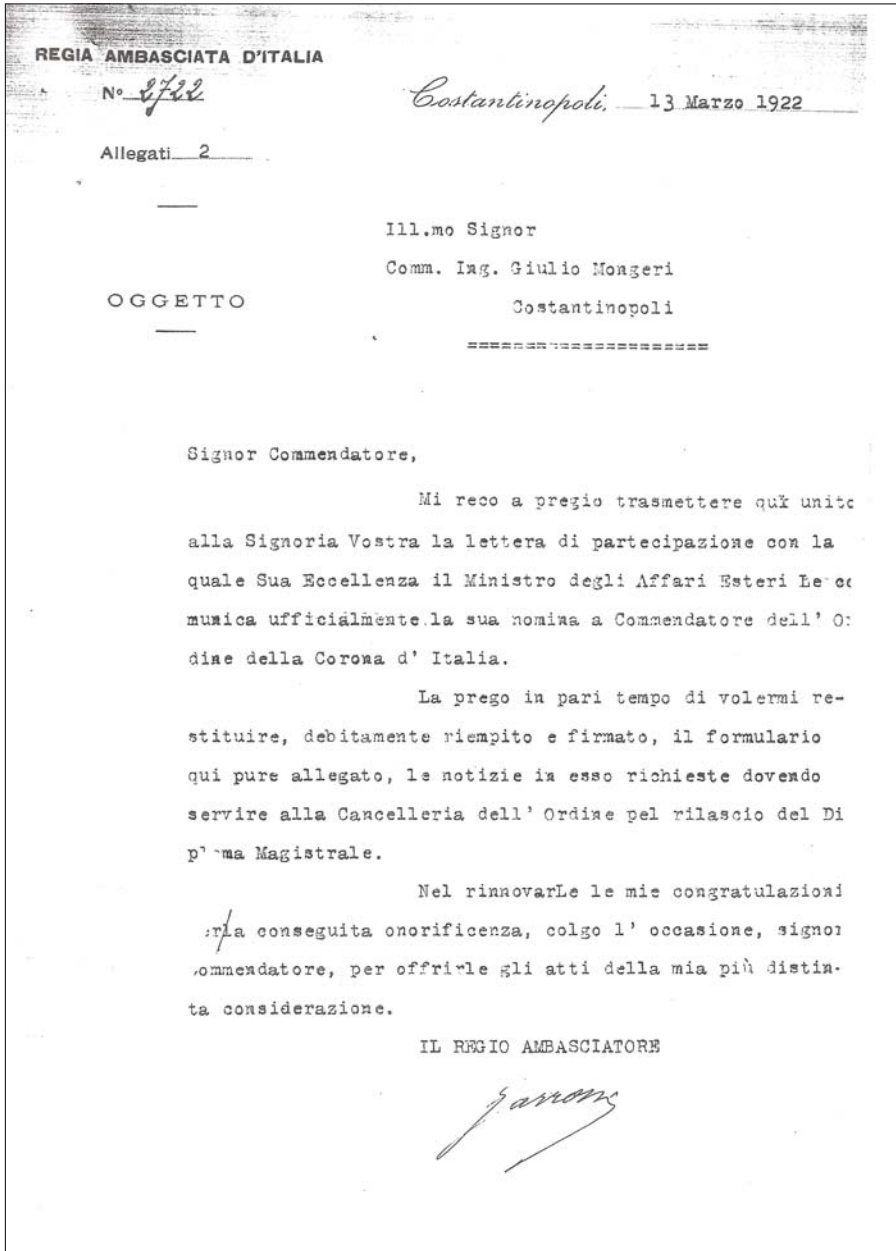
Il Segretario

Şekil 12. Mongeri'nin Società Operaia Italiana (İtalyan İşçi Yardımlaşma Derneği) üyelik kartı (1903).
Kaynak: Casa Garibaldi Arşivi.

Şekil 13. Giulio Mongeri'nin tasarladığı yapıların künyesinde yaptığı görevler de yer almaktadır. İtalya Krallığı Elçilik Mimarı, İmparatorluk Güzel Sanatlar Akademisi (Sanayi-i Nefise Mektebi) Hocası, Osmanlı Bankası ve Sosyal Yardımlaşma Kurumu Danışman Mimarı olarak görev yaptığı görülmektedir.

Kaynak: Anita Elagöz Aile Arşivi.

Şekil 14. İtalyan Hükümeti tarafından 13 Mart 1922 tarihinde verilen Ordine della Corona d'Italia nişanı ile ilgili belge.

Kaynak: Anita Elagöz Aile Arşivi.

yılında mimarlık şubesinde hoca olarak göreve başlamıştır (Cezar, 1983, s. 68). Mimarlık ortamında etkin olacak olan Sedad Hakkı Eldem, Arif Hikmet Koyunoğlu, Şevki Balmumcu, Macit Rüştü Kural, Hüsnü Tümer gibi geleceğin mimarlarını yetiştirerek bir sonraki kuşağın mimarlık anlayışında da etkili olmuştur.

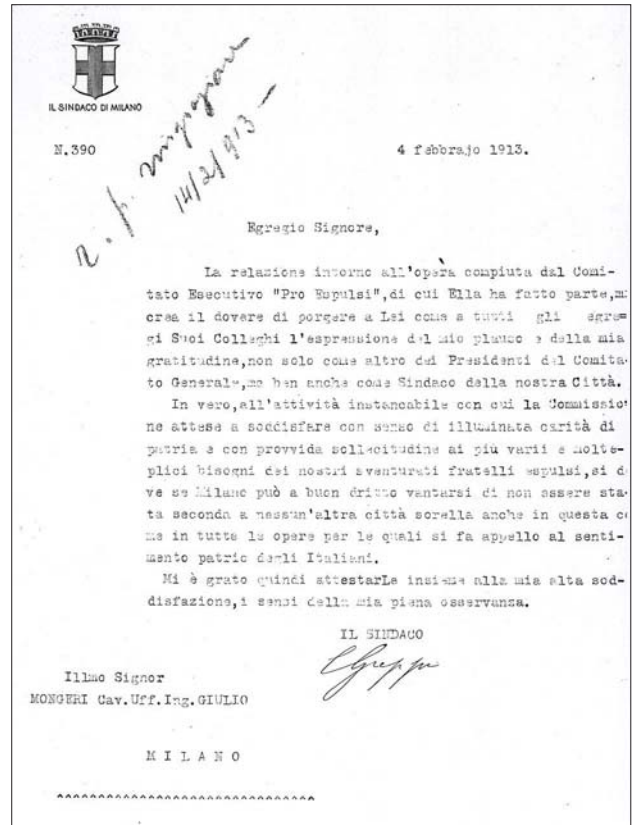
Osmanlı İmparatorluğu ile İtalya Krallığı arasında gerçekleşen Trablusgarp Savaşı'nın (1911-1912) sürdüğü yıllarda bazı İtalyanlar ülkeden gönderilmiştir. Mongeri'nin de akademideki görevine ara verilmiştir.¹⁵ Bu yıllarda Mongeri'ye savaş nedeniyle "sürgün edilen İtalyan kardeşlerinin" ihtiyaçlarına yönelik yardımda bulunduğu için Milano Belediyesi tarafından teşekkür belgesi gönderilmiştir (Şekil 15).

Bilinen ilk yapısı, İstanbul'da yaşayan İtalyanlar için mimar Eduardo de Nari ile birlikte tasarladığı ve müteahhitliğini Guglielmo Semprini'nin yaptığı bugün Beyoğlu İstiklal Caddesi üzerinde yer alan Sant'Antonio Kilisesi ve apartmanlarıdır (1906-1912). İmparatorluğun son yıllarında İstanbul'da tasarladığı binaları çoğunlukta İtalyanlar için tasarlamıştır. Aralarında Assicurazioni Generali Han (1909), İtalyan Elçilik Binası (1919), Majik Sineması (1914-1920), Karaköy Palas (1920) ve Maçka Palas (1922-1926) gibi yapıların bulunduğu bu yapılarda batılı seçmeci üslubu tercih etmiştir.

Yüzyılın başında Avrupa'da eğitim görmüş Jön Türkler'in etkisiyle II. Meşrutiyet'in (1908) ilan edilmesiyle birlikte mimari üslupta da değişiklikler görülmeye başlanmıştır. Bu dönemde tüm dünyada olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğu'nda da milliyetçilik düşüncesi hakim olmaya başlamış ve Türk milliyetçiliği fikri, mimarlıkta da Türk kimliği arayışına neden olmuştur (İnceoğlu, İnceoğlu, 2004, s.110). Selçuklu ve klasik Osmanlı dönemi mimarlık biçimlerini batılı mimari biçimlerin yerine kullanarak betonarme, demir ve çelik gibi yeni inşaat teknikleriyle birleştirmeyi amaçlayan I. Ulusal Mimarlık Akımı olarak adlandırılacak olan bir mimari üslup doğmuştur (Bozdoğan, 2002, s. 31).

Nitekim Mongeri'nin bu yıllarda İstanbul'da tasarladığı Bulgur Palas (1912), Nurettin Bey Pavyonu (1912-1924) ve günümüzde Bozlu Holding (1920'li yıllar) gibi konut yapılarında da dönemin mimarlıkta yükselen anlayış olan I. Ulusal Mimarlık Akımı'ndan etkilendiği görülür.

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte yeni başkent Ankara'da inşaat etkinliklerine hız verilmiş ve Ankara'nın biçimlenmesinde dönemin benimsenen mimarlık anlayışı olan I.

Şekil 15. Trablusgarp Savaşı nedeniyle "sürgün edilen" İtalyanların ihtiyaçlarıyla ilgili yardımda bulunduğu için Milano Belediyesi tarafından kendisine gönderilen teşekkür belgesi.

Kaynak: Anita Elagöz Aile Arşivi.

15 Trablusgarp Savaşı'nın sürdüğü bu yıllarda İmparatorluk topraklarındaki bazı İtalyanlar ülkeden gönderilmiştir. Ancak Eduardo de Nari gibi çalışmakta olan İtalyanların İstanbul'da kalmasına izin verilmiştir (MV. 167/63. BOA). Mongeri de İstanbul'da kalan bu İtalyanlar arasındadır. 1909-1913 yılları arasında arka arkaya İstanbul'da doğan dört çocuğu bunu desteklemektedir. Günlüğünden 12 Aralık 1912'de kardeşi Luigi'nin hastalığı nedeniyle Milano'da bulunduğu anlaşılmaktadır. Milano'da iken Brera Akademisi'nden hocası Prof. Carotti ile görüşmüştür. Ocak ayı ortasında acil işleri nedeniyle İstanbul'a geri dönmek zorunda kalmıştır. 10 Ocak 1913'te kardeşinin ölüm haberini de bu yolculuk sırasında almıştır (Anita Elagöz ile görüşme, 2014).

Ulusal Mimarlık Akımı etkili olmuştur. Bu yıllarda yabancı konukların ve bürokratların konaklaması için Vedat Tek ve Kemalettin Bey tarafından tasarlanan Ankara Palas (1924-1927) da I. Ulusal Mimarlık Akımı'nda tasarlanmıştır (Şekil 16). Yapı aynı zamanda Cumhuriyet yönetiminin de I. Ulusal Mimarlık Akımı'nı desteklediğini gösterir niteliktedir ve ülkenin yurtdışında yaratacağı imaj açısından da önem taşımaktadır. Simetrik cephe tasarımı, köşe kuleleri, taç kapısı, sivri kemerleri, yalancı kubbesi ve Osmanlı süsleme motifleri ile I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın özelliklerini taşıyan yapının iç süslemelerinde de kabartma

Osmanlı bitki motifleri, çini panolar, alçı tavan süslemeleri ve mukarnaslı sütun başlıkları kullanılmıştır. Yapının geniş salonun bir bölümünde dönemin güncel malzemesi olan çelik ve cam ile örtülü ışıklık yer almıştır.

Mongeri, dönemin diğer öne çıkan mimarları olan Vedat Tek, Kemalettin Bey ve Arif Hikmet Koyunoğlu ile birlikte yeni başkent Ankara'nın inşasında etkin olmuştur. Ankara'da Bankalar Caddesi boyunca konumlanan Osmanlı Bankası (1926) (Şekil 17), Ziraat Bankası (1926-1929) (Şekil 18), Tekel Başmüdürlüğü (1928) (Şekil 19) ve

Şekil 16. Ankara Palas, Vedat Tek ve Kemalettin Bey (1924-1927).

Fotoğraf: Damla Çinici, 2015.

Şekil 17. Osmanlı Bankası, Giulio Mongeri, 1926.

Fotoğraf: Damla Çinici, 2015.

İş Bankası (1929) (Şekil 20) yapılarında I. Ulusal Mimarlık Akımı'nı benimsemiştir. Bu yıllarda inşa edilen banka yapıları aynı zamanda ekonomik bağımsızlığı ve ulusal ekonomiyi temsil etmektedir (Akşit, 2010, s. 80).

Selçuklu ve Osmanlı mimari elemanları ile biçimlenen bu yapılar yarım kat bodrum üzerine inşa edilmiş, ön cepheleeri girişe simetrik tasarlanırken, arka ve yan cepheleri daha sade tasarlanmıştır. Yapılarda köşe kütlelerin yükseltilerek öne çıkarılması, katların silmelerle ayrılması, geniş saçaklarda Selçuklu motiflerine yer verilmesi, her kat için farklı biçimde kemerli pencereler, çıkımlar, kubbeler ve

pilastrların kullanılmasıyla bu yapılar I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın özelliklerini yansıtmaktadır. Yapıların iç mekân tasarımlarında sütun başlıklarında, demir parmaklıklarında, alçı kabartmalarda ve taş rozetlerde de Osmanlı ve Selçuklu Mimarlığı'nın süsleme öğeleri kullanılmıştır. İç mekânlarda geniş hollerin üzeri çağın yeni malzemesi çelik ve cam ile örtülmüştür.

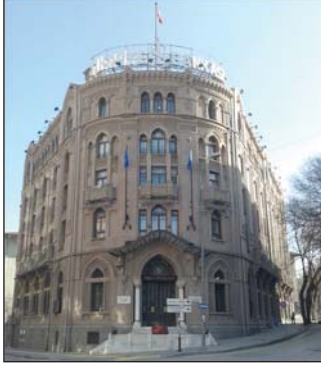
Mongeri'nin Ankara'daki ilk yapılarından olan Ziraat Bankası geniş ve yüksek dikdörtgen bir hole sahiptir (Şekil 21, 22). Yapının ana mekânı olan holün tavanı oldukça geniş renkli vitray ile kaplanmıştır. Merkezine başak demeti

Şekil 18. Ziraat Bankası, Giulio Mongeri, 1926-1929.
Fotoğraf: Damla Çinici, 2015.

Şekil 19. Tekel Başmüdürlüğü, Giulio Mongeri, 1928.
Fotoğraf: Damla Çinici, 2010.

Şekil 20. Türkiye İş Bankası, Giulio Mongeri, 1929.

Kaynak: Damla Çinici, 2015.

Şekil 21. Ziraat Bankası, hol.
Kaynak: La Banca Agricola, 1930, ss.251-255.

Şekil 22. Ziraat Bankası, hol.
Kaynak: Damla Çinici, 2015.

Şekil 23. Ziraat Bankası, vitray.
Kaynak: Damla Çinici, 2015.

ve meyve sepetleri yerleştirilen vitrayın çerçevesi Avrupa kaynaklı bitkisel motiflerle bezenmiştir. Renkli vitray ile aydınlatılan galerinin tüm cephesini, galeri korkulukları da dâhil olmak üzere, Mongeri'nin nakış gibi süslemelerle işlediği görülebilir. Galeriye taşıyan kemerlerin arası ise çinilerle kaplanmıştır (Şekil 23).

İş Bankası'nda oval biçimde tasarlanan ana holün üzeri benzer şekilde renkli vitraylarla örtülerek hem holün hem de üst kat koridorların aydınlatılması sağlanmıştır. İş Bankası'nın renkli vitrayında ise, elinde gücü temsil eden

yılanlı asası, başında ve ayaklarında hızına gönderme yapan kanatlarıyla para ve ticaret ile ilişkilendirilen Yunan Tanrısı Hermes, Roma'daki karşılığıyla Merkür, tasvir edilmiştir. Çerçevesinde Ziraat Bankası'nda olduğu gibi Avrupa kaynaklı bitkisel motifler kullanılmıştır. Her iki bankanın da vitrayları Milano'lu Corvaya-Bazzi&C Şirketi'ne aittir. Yapının sütun ve sütun başlıkları ve onu takip eden kirişleri alçı kabartmalarla süslenmiştir. Aynı süsleme birinci kat galerisinin korkuluğunda da benzer şekilde tekrar ederek bir bütün oluşturulmuştur (Şekil 24, 25).

Şekil 24. Türkiye İş Bankası, hol.

Kaynak: Nuovo Sede Centrale, 1930, ss.448-451.

Şekil 25. Türkiye İş Bankası, hol.

Kaynak: Nuovo Sede Centrale, 1930, ss.448-451.

İş Bankası'nın dış cephesi I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın yanı sıra yatay hatlarla ayrılmış katlarıyla Neo Rönesans ve girişinin üzerindeki kıvrımlı çizgilere sahip cam gölgelikle de Art Nouveau Akımı'nın izlerini de taşımaktadır (Şekil 20).

Mongeri'nin Ankara'daki diğer banka yapılarından biri olan Osmanlı Bankası yapısında dikdörtgen holün üzerinin karelere bölünmüş altıgen biçimli ışıklıkla örtülü olduğu kaynaklarda belirtilmektedir (Aslanoğlu, 2010, s. 243). Ancak günümüzde bu aydınlık mevcut değildir. Diğer

banka yapılarına göre daha sade tasarlanan bankanın tavanında alçı kabartmalarla süslü kornişlere yer verilmiştir.

Mongeri'nin Ankara'daki banka yapılarından Ziraat Bankası ve İş Bankası yapıları İtalya'da yayınlanan aylık mimarlık ve dekorasyon dergisi *La rassegna di architettura* (Mimarlık Dergisi) adlı dergiye de konu olmuştur. Yurt dışındaki İtalyan mimarlar bölümünde yapıların tanıtımına yer verilirken, Mongeri'nin Ankara'daki yapılarından duydukları gururu dile getirmişlerdir. Dergide yapıların dış cephe ve iç mekân fotoğraflarının yanı sıra planları da yer almıştır. Özellikle inşaatları yüklenici firma bilgileri ve çoğunluğu İtalyan şirketlerden oluşan malzeme üreticileri üzerinde durulmuştur (La Banca Agricola, 1930, ss. 251-255; Nuovo Sede Centrale, 1930, ss. 448-451).

Mongeri, Yenişehir Adakale Sokak'ta Ziraat Bankası çalışanları için tasarladığı farklı büyüklüklerdeki beş blokta oluşan Ziraat Bankası Lojmanları'nda ise daha sade bir üslup tercih etmiştir. Yapılar simetrik cephe tasarımı, köşelerin öne çıkarılması, saçakların alt yüzeylerinin geometrik bezemeleri, pencerelerin üstündeki basık ve sivri kemerleri, mukarnaslı sütun başlıkları ile I. Ulusal Mimarlık Akımı özelliklerini yansıtmaktadırlar (Şekil 26, 27, 28, 29, 30).

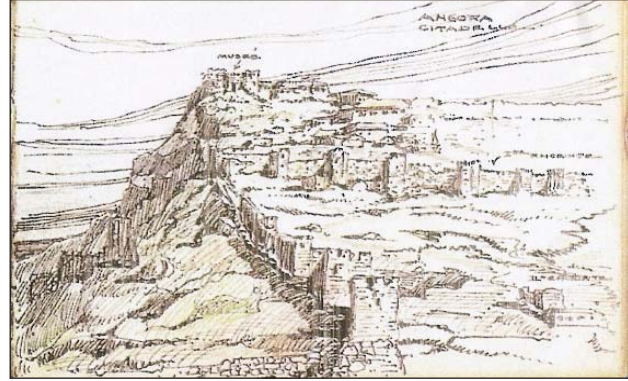
Ankara'da inşaat yaptığı sürece Mongeri, Sanayi-i Nefise Mektebi'nde hocalık görevinden izinli sayılmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı Fonu, 86.416..6, BCA). Burada bulunduğu bu süre içinde yanından ayırmadığı çizim defterine Ankara kalesinin çizimlerini yapmıştır (Şekil 31, 32, 33).

Mongeri'nin öğrencisi Arif Hikmet Koyunoğlu da Ankara'nın inşasında etkin olmuştur. Koyunoğlu, Etnografya Müzesi (1925-1927) (Şekil 34), Hariciye Vekaleti (1927) (Şekil 35) ve Halkevi Binası (1927-1930) (Şekil 36) yapılarını simetrik cephe düzenlemesi ve köşe kuleleri, taç kapısı, Osmanlı bitki motifli alınlıkları, kubbe, kemerler, mukarnaslı ve baklavalı sütun başlıkları ile I. Ulusal Mimarlık anlayışında tasarlamıştır. Koyunoğlu'nun iç mekân tasarımında Selçuklu ve Osmanlı süsleme öğelerini yalnızca sütun başlıkları ve kemerler gibi taşıyıcı öğelerde kullandığı görülmektedir (Şekil 37, 38). Etnografya Müzesi'nin kubbesinin içinde ise yoğun olarak Osmanlı süsleme motiflerine yer verilmiştir (Şekil 39). Benzer şekilde dönemin öne çıkan mimarlarından Kemalettin Bey'in II. Vakıf Apartmanı'nda (1928-1930) Osmanlı süsleme öğelerini sadece sütun başlıkları ve kornişlerde kullandığı (Şekil 40), Mongeri gibi tüm iç cepheyi bezemediği görülür.

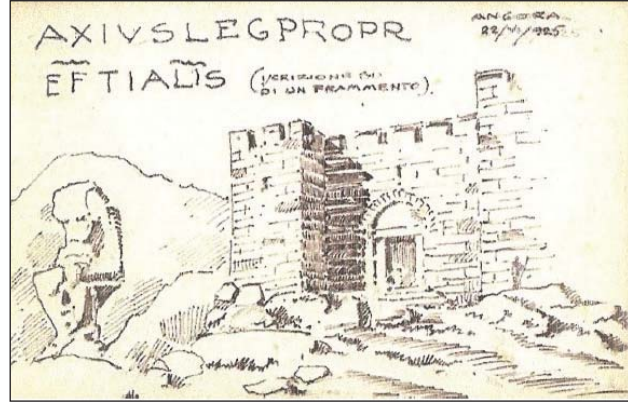

Şekil 26, 27, 28, 29, 30. Ziraat Bankası Lojmanları, Giulio Mongeri, 1920'li yıllar.

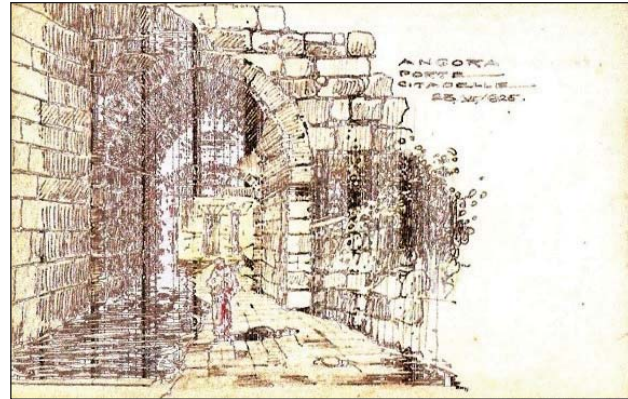
Kaynak: Damla Çinici, 2011.

Şekil 31. Giulio Mongeri'nin Ankara Kalesi çizimleri, 1929.
Kaynak: Anita Elagöz Aile Arşivi.

Şekil 32. Giulio Mongeri'nin Ankara Kalesi çizimleri, 1929.
Kaynak: Anita Elagöz Aile Arşivi.

Şekil 33. Giulio Mongeri'nin Ankara Kalesi çizimleri, 1929.
Kaynak: Anita Elagöz Aile Arşivi.

Şekil 34. Etnografya Müzesi, Arif Hikmet Koyunoğlu, 1925-1927.

Kaynak: Damla Çinici, 2015.

Şekil 35. Hariciye Vekaleti, Arif Hikmet Koyunoğlu, 1927.

Kaynak: Aslanoğlu, 2010, s.125.

Şekil 36. Halkevi Binası, Arif Hikmet Koyunoğlu, 1927-1930.

Kaynak: Damla Çinici, 2015.

1920'lerin sonunda mimaride rasyonelliği ve sadeliği savunan Modern Hareket'in ülkemizde de benimsenmesiyle birlikte Mongeri, tasarımlarında süslemeye verdiği ağırlık nedeniyle eleştirilmiştir. Bozdoğan, Ankara'da inşa edilen bu banka yapılarının imparatorluğun son döneminde başkent İstanbul'da görülen kozmopolit mimarlığı andırdığını belirtmektedir (Bozdoğan, 2002, ss.54-66).

1930'lara doğru dönemin değişen mimarlık anlayışı doğrultusunda uluslararası üslubun öne çıkışıyla birlikte Mongeri'nin Sanayi-i Nefise Mektebi'ndeki atölyesi kapatılmış, yerine bu göreve İsviçreli mimar Ernst Egli (1893-1974) getirilmiştir.¹⁶

¹⁶ Bu konuyla ilgili kaynaklarda tarihler farklılık göstermektedir. Bazı kaynaklarda 1928 yılında atölyesinin kapatıldığı belirtilirken (Cezar, 1983, s. 68), Vedat Tek ve Mongeri'nin atölyelerinin Egli göreve başladığı sırada da varlığını sürdürdüğünü, mimarlık şubesinde yapılan yenilikler sonucunda atölyelerinin kapandığını belirten kaynaklara da ulaşılmıştır. Bu sebeple de Mongeri ve Vedat Tek'in atölyesine devam eden öğrencilerin sonradan Egli'nin atölyesine geçmek durumunda kaldığını söylemektedir (Ünsal, 1968, s. 93).

Şekil 37. Etnografya Müzesi, hol.

Kaynak: Damla Çinici, 2015.

Şekil 38. Halkevi Binası, hol.

Kaynak: Damla Çinici, 2015.

Şekil 39. Etnografya Müzesi, kubbe içi süslemeler.

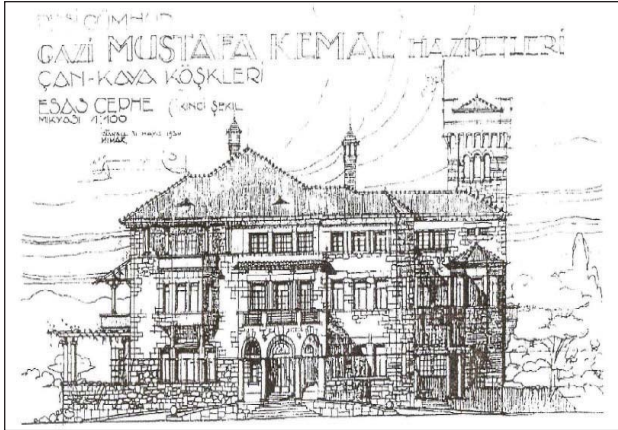
Kaynak: Damla Çinici, 2015.

Bu yıllarda Mongeri'nin I. Ulusal Mimarlık Akımı ilkelere göre tasarladığı Gazi Köşkü Projesi'nin (Şekil 41) reddilmesi ve Clemens Holzmeister'ın (1886-1983) modern bir anlayışla tasarladığı Cumhurbaşkanlığı Köşkü projesinin kabul edilmesi devlet tarafından I. Ulusal Mimarlık Akımı'na desteğin de kesildiğini gösterir niteliktedir (Akcan, 2009, ss. 90-92). Yukarıda belirtildiği gibi Vedat Tek ve Mongeri'nin görevlerinden ayrılmaları, yönetimin milli mimarlık anlayışından uzaklaşarak modern mimarlığı tercih eden eğilimlerini açıkça göstermektedir. Diğer yandan, "Modern ve Ulusal" olanın sentezi, mimarlık ve sanat ortamının Erken Cumhuriyet Dönemi boyunca başlıca tartışma konularından birisi olacaktır.

Şekil 40. II. Vakıf Apartmanı, Kemalettin Bey, 1928-1930, hol.

Kaynak: Damla Çinici, 2015.

Şekil 41. Giulio Mongeri'nin yeni Cumhurbaşkanlığı Köşkü için hazırladığı proje, 1930.

Kaynak: Yavuz, 2001, s.408.

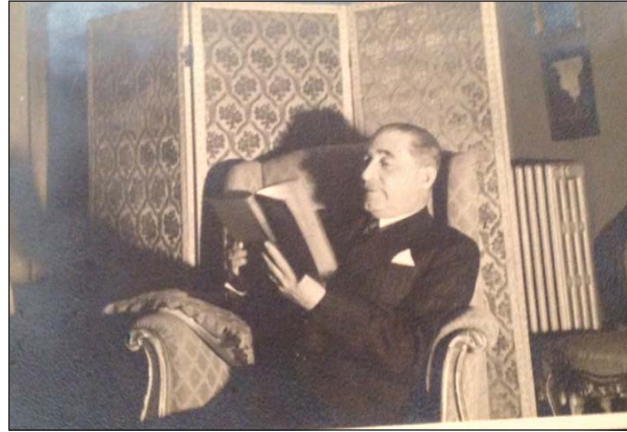

Şekil 44. Mongeri, Güzelbahçe Sokağı'ndaki evinin bahçesinde.
Kaynak: Anita Elagöz Aile Arşivi.

Şekil 42, 43. Giulio Mongeri'nin Güzelbahçe Sokağı'ndaki evi ve bahçesi.

Kaynak: Anita Elagöz Aile Arşivi.

Şekil 45. Mongeri, Güzelbahçe Sokağı'ndaki evinde kitap okurken.

Kaynak: Anita Elagöz Aile Arşivi.

Mongeri'nin bilinen son yapısı Uluslararası Mimarlık anlayışının etkin olduğu yıllarda (1927-1938) tasarımı yaptığı Bursa'daki Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası'dır (1935). Mongeri yapısında bu kez Art Deco ile birlikte, dönemin eğilimlerine uygun olarak Modern Mimarlık üslubunu benimsemiştir.¹⁷

Günlüğüne 1933 yılından sonra yapı tasarlamayı bıraktığını yazan Mongeri, 1938'de, Atatürk'ün son Bursa seyahatinden sonra, yakından tanıdığı Celal Bayar tarafından

¹⁷ Bu yapıyla ilgili ayrıntılı çalışma için bkz. Çinici, D. (2015) *Türkiye Cumhuriyeti Mimarlığının Modernleşme Sürecinde Mimar Giulio Mongeri: Bursa Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Şekil 46. Kızı Elena'nın Güzelbahçe Sokağı'ndaki evlerinin giriş kapısı önünde düğün fotoğrafı.

Kaynak: Anita Elagöz Aile Arşivi.

görüşmek üzere Pera Palas'a davet edilmiş ve kendisine Atatürk'ün Yalova'da bir köşk yaptırmak istediğinden bahsedilmiştir. Ancak Atatürk'ün hastalığı ve sonrasında vefat etmesi nedeniyle bu proje hayata geçirilememiştir (Anita Elagöz ile görüşme, 2014).

İstanbul'da yaşadığı süre boyunca üç evlilik yapan ve yedi çocuk sahibi olan Mongeri, çocukları ve onların dadılarıyla birlikte, farklı semtlerde genellikle kendi tasarladığı evlerde yaşamıştır. Önce Şimal Sokak'ta oturan Mongeri, daha sonra Şişli'de kendi tasarladığı önceleri Ataman Kliniği, daha sonra da Yüzyıl Işıl Okulu olarak hizmet

veren evde yaşamıştır. Daha sonra Teşvikiye Güzelbahçe Sokak'ta kendisinin modern bir üslupta tasarladığı evde oturmuştur (Şekil 42-46). Mongeri çok özenerek tasarladığı bu yapıyla ilgili olarak 16 Kasım 1927'de günlüğüne şöyle yazmıştır: "Bugün gelecekteki evimin duvarlarının ilk taşıyı koyuyorum. Umarım Tanrı evin bittiğini görmeme izin verir. Bu gerçekleşebilecek en güzel rüyalardan biri." 24 Nisan 1929'da Ankara'dan İstanbul'a dönünce atılan harcın içine "25 Nisan 1929 Tanrı'nın kutsamasıyla evimin bu ilk taşı yerleştirilmiştir" yazılı bir plaket koymuştur. Mongeri bu evin bahçesinin sulu boya resimlerini de yapmıştır (Anita Elagöz ile görüşme, 2014) (Şekil 47 ve 48). Bu sokağa Mongeri'nin evinin bahçesinin oldukça bakımlı olması nedeniyle Güzelbahçe Sokağı ismi verilmiştir. Öğrencilerinden Arif Hikmet Koyunoğlu, anılarında Mongeri'nin evine her hafta sefirlerin ve "büyük insanların" konuk olduğundan bahsetmiştir (Kuruyazıcı, 2008, s. 283). Ancak günümüzde bu ev mevcut değildir.

Mongeri, basında sık yer alan ve öne çıkan bir kişi olmaya devam etmiştir. 1930 yılında Güzellik Kraliçesi seçimlerinde Vedat Tek ve Sırrı Bilen ile birlikte hakem heyeti üyeliği yapmıştır ("Herkes Merak Ediyor", 1930). Sportif bir kişiliğe sahip olan Mongeri'nin, Mehmet Karakaş ile yaptığı tenis maçını kaybettiğine dair haberler basında yer almıştır ("Tenis Maçları Başladı", 1931). Gazetede yer alan bir haber Mongeri'nin çevreye duyarlı bir kişi olduğunu ortaya koymaktadır. Çöplerin toplanarak geri dönüştürülmesi için belediyeden izin talep etmiştir ("Şehir Çöpleri", 1931). Mongeri'nin pullara da ilgisi bulunmaktadır. Osmanlı döneminden Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar basılan pullarla ilgili araştırmalar yapmış ve bunları yayınlamıştır. *Etude sur les Cachets a Main Qui Ont Precede l'Emission des Timbres Poste dans l'Empire Ottoman* (Osmanlı İmparatorluğu'nda Posta Pullarının Yayımlanmasına Öncülük Eden El Mühürleri Üzerine Bir Çalışma) adlı kitabını İsmet İnönü'nün pullara olan ilgisinden dolayı ona ithaf etmiştir ve bu pul kitabıyla Viyana Sergisi'nde ödül kazanmıştır¹⁸.

1940'lı yıllara gelindiğinde II. Dünya Savaşı başlamıştır. Mongeri de bu savaş yıllarında 1941'de eşi Tecla ve kızı

18 Mongeri'nin pullarla ilgili kitapları için bkz. *Les Timbres de la Thessalie* (Tesalya Pulları) (1930), *Etude sur les Timbres Emis en Turquie Pendant les Annes 1923-24-25* (1923-24-25 Yılları Arasında Türkiye'de Yayımlanan Pullar Üzerine Bir Çalışma), *Etude Sue Quelques Fausses Surcharges de Timbres Postaux et Fiscaux Emis per le Gouvernement Kemaliste d'Ankara Avec des Surcharges Speciales* (1933) (Özel Fazla Yayımlanması ile Ankara'daki Kemalist Hükümet Tarafından Bazı Sahte Yayımlar ve Posta ve Damga Pulları Üzerine Bir Çalışma) ve *Etude sur les Cachets a Main Qui Ont Precede l'Emission des Timbres Poste dans l'Empire Ottoman* (Osmanlı İmparatorluğu'nda Posta Pullarının Yayımlanmasına Öncülük Eden El Mühürleri Üzerine Bir Çalışma).

Şekil 47, 48.
Giulio Mongeri'nin Güzelbahçe Sokağı'ndaki evi, kendi yaptığı suluboya resimleri.
Kaynak: Anita Elagöz Aile Arşivi.

Şekil 49. Mongeri'nin Venedik Lido Adası'ndaki evi (orta kat).

Kaynak: Anita Elagöz Aile Arşivi.

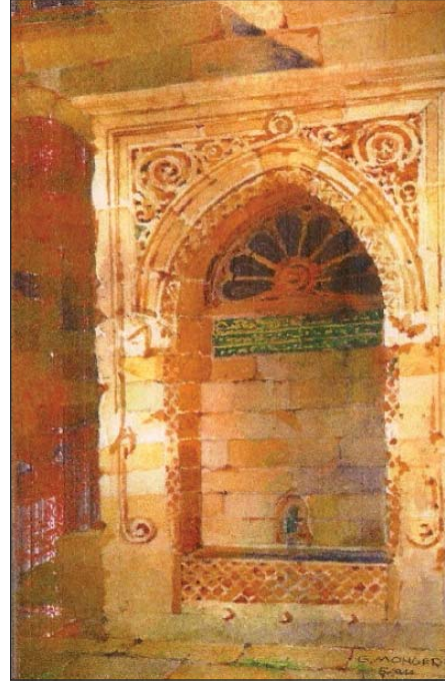
Alda ile birlikte Venedik'te yaşayan kızı Giovanna'nın yanına gitmiştir (Şekil 49). İstanbul'da ise sadece kızı Elena Elagöz ve ailesi yaşamaktadır¹⁹ (Anita Elagöz ile görüşme, 2014).

Giulio Mongeri'nin İtalya'ya döndükten sonra resim sanatıyla ilgilenmeye başladığı görülmektedir. Dijital ortamda yapılan taramalarda Giulio Mongeri imzalı 1942 yılına tarihlenen *Laguna* ve *Lido di Venezia* isimli iki adet tablo tespit edilmiştir (Asta, 2011). Mongeri'nin yanında taşıdığı eskiz defterinde de çok sayıda çizim bulunmaktadır. Çizim defterinde Venedik çeşmeleri ve kemerleri de yer almaktadır (Şekil 50, 51). Ulaşılan çizimlerden bir tanesi de Selimiye Camisi olması muhtemel bir cami çizimidir (Şekil 52). Ancak Anita Hanım 1944 yılına tarihlendirilen bu resim yapıldığında Giulio Mongeri'nin İtalya'da olduğunu belirtmektedir. Olasılıkla başka bir çizimden bakarak çizdiği bir resimdir (Anita Elagöz ile görüşme, 2014).

Mongeri, on yıl sonra, 1951 yılında kızı Elena'yı görmek için yeniden İstanbul'a gelmiş ve iki ay süresince İstanbul'da kalmıştır. Bu süre içinde katarakt ameliyatı olduğu bilinmektedir (Batur, 1990, s. 141). Torunu Anita Elagöz, Mongeri'nin kaldığı süre boyunca, Ortaköy'de Emin Vafi Korusu'nda yer alan evlerinin konuklarla dolup taşıdığı, bu konuklar arasında arkadaşı Eduardo De Nari ve eski öğrencisi Sedad Hakkı Eldem gibi meslektaşlarının da olduğunu belirtmektedir. Bu ziyarette ailece tanıştıkları Sedad Hakkı Eldem, Mongeri'ye geleneksel Anadolu konutu resmi hediye etmiştir (Şekil 53).

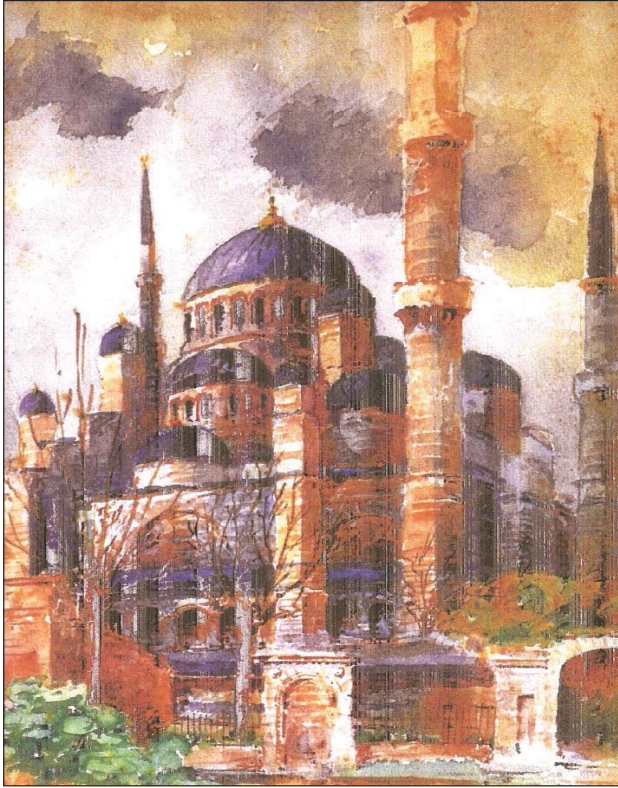
Mongeri, aynı yıl Venedik'e döndükten sonra hayatını kaybetmiştir. Giulio Mongeri, amcası Giuseppe tarafından yaptırılan ve Milano'da bulunan Cimitero Monumen-

¹⁹ Bu yıllarda damadının savaşta olması, küçük torunlarının burada yaşaması Venedik'e gitmesinde etkindir. Aynı yıllarda Mongeri'nin çocukluk arkadaşı ve ileride Papa seçilecek olan Angelo Roncalli (1881-1963) de Venedik Patrik'i seçildiği için bu şehirde bulunmaktadır.

Şekil 50, 51. Mongeri'nin suluboya resimleri.

Kaynak: Anita Elagöz Aile Arşivi.

Şekil 52. Giulio Mongeri'nin yaptığı bir cami resmi, 1944.
Kaynak: Anita Elagöz Aile Arşivi.

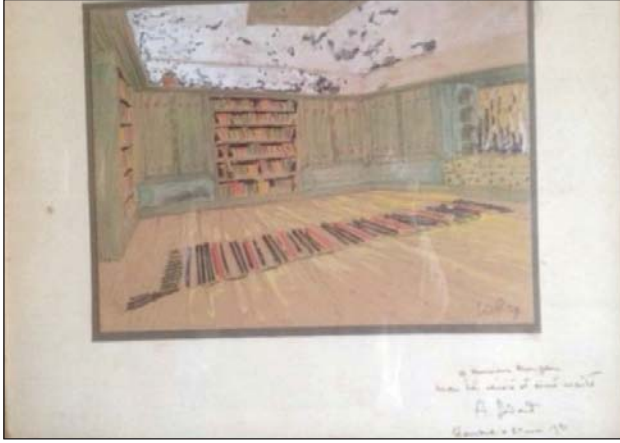
tale'deki (Anıt Mezarlık) aile anıt mezarlığına (Şekil 54) defnedilmiştir (Anita Elagöz ile görüşme, 2014). 30 Kasım 1951 yılında 78 yaşında iken hayatını kaybeden Mongeri için anısına 5 Aralık 1951'de Eduardo De Nari ile birlikte tasarladığı San'Antonio Kilisesi'nde ruhani bir ayin düzenlenmiştir ("Ayini Ruhani", 1951, s.3).

Giulio Mongeri, arşivinin bir kısmını Sanayi-i Nefise Mektebi'ne bağışlamış, ancak 1948 yılındaki büyük yangında arşivi yok olmuştur (Anita Elagöz ile görüşme, 2014). Fotoğraf ve kitaplardan oluşan koleksiyonunu ise eğitim gördüğü Brera Akademisi'ne bağışlamıştır, ancak bu arşiv de II. Dünya Savaşı sırasında tahrip olmuştur (D'Amia, 2013).

Giulio Mongeri'nin Mimarlık Eğitimindeki Rolü ve Öğrencileri

Batılı anlamda mimarlık eğitimi veren ilk kurumlardan biri olan Sanayi-i Nefise Mektebi'nde Osman Hamdi Bey müdür iken, Mongeri, 1909 yılında okulda mimari atölye öğretmeni olarak çalışmaya başlamış ve ilk Fenn-i Mimari öğretmeni olan Alexandre Vallauray'nin Beaux Arts ilkelere devam ettirmiştir. 1909-1930 yılları arasında aralıklı olarak yaklaşık 20 yıl eğitim veren Mongeri, dönemin diğer etkin mimarlarından Vedat Tek ile birlikte okulun iki proje atölyesini yönetmiştir.

Şekil 53. Öğrencisi Sedad Hakkı Eldem'in, Mongeri'ye 1951 yılındaki İstanbul ziyaretinde hediye ettiği geleneksel Anadolu konutu resmi.

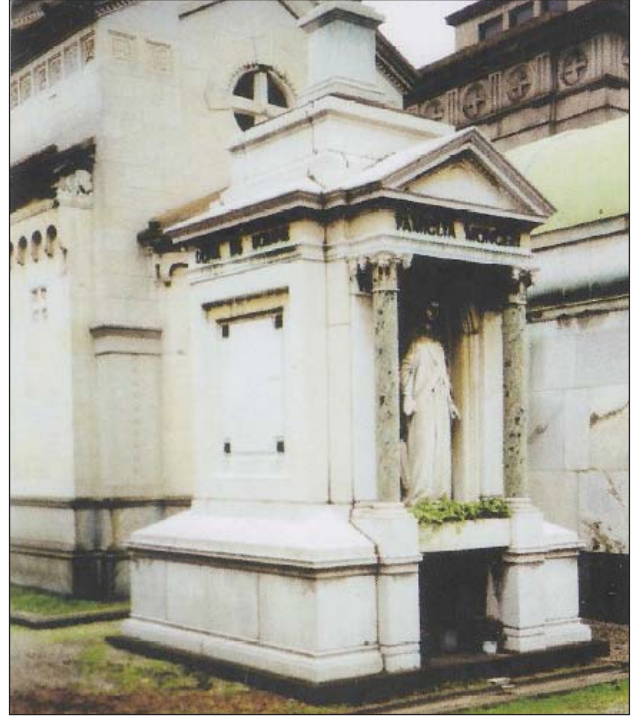
Kaynak: Anita Elagöz Aile Arşivi.

Göreve başladığında, akademideki görsel materyal yetersizliğini fark ederek İtalya'dan bina fotoğrafları ve birkaç kitap getirtmiştir. Bu kitaplardan bir tanesi de kısa sürede mimarlık öğrencileri arasında elden ele dolaşmaya başlayan bir Vignol²⁰ kitabıdır. Akademide bu yıllarda görsel malzeme olarak sadece oldukça yıpranmış bir halde *Architecture Ottoman*²¹ adlı kitap bulunmaktadır (Ünsal, 1973, s.136).

Mongeri, akademide göreve başladığı yıllarda Sant' Antonio Kilisesi'nin inşaatı sürmektedir. Yapı, öğrencileri arasında da heyecan uyandırıyor olmalı ki, öğrencisi Sırrı Bilen, yapının anıtsal etkisi ile hocalarına bir ilah gibi bakmaya başladıklarını belirtmektedir (Ünsal, 1973, s.137).

1911-1912 yılları arasında Trablusgarp Savaşı nedeniyle, 1915-1922 yılları arasında da I. Dünya Savaşı nedeniyle akademideki görevine ara vermek zorunda kalmıştır (Cezar, 1983, s. 68).²² 1911 yılında görevinden ayrıldığında bu süre boyunca akademide derslere Vedat Bey ve yardımcısı Terziyan Bey girmiştir (Ünsal, 1973, s.137).

Trablusgarp Savaşı'nın sonlanmasının ardından 1913'te akademiye geri dönen Mongeri, öncekinden farklı bir şekilde karşılanmıştır. Güçlenen Türk milliyetçiliği akımının etkisiyle öğrenciler Mongeri'ye tepki göstermişlerdir. Bu

Şekil 54. Milano'da Cimitero Monumentale'de bulunan Mongeri Ailesi Anıt Mezarı.

Kaynak: Anita Elagöz Aile Arşivi.

tepkinin özünde "Türk mimarisini, ilhamlarını Roma'daki St. Peters'den değil, Süleymaniye ve Selimiye'den almış Türk öğretmenlerden öğrenmeyi" talep etmeleri yatmaktadır (Bozdoğan, 2002, s. 60).

Akademiye I. Dünya Savaşı nedeniyle ara verdikten sonra yeniden göreve başladığı 1922'de okul binası Cağaloğlu'nda Soğukçeşme Sokağı ve Mollafenari Sokağı'nın birleştikleri köşedeki eski Mekteb-ül Lisan binasına taşınmıştır (Ünsal, 1974, s.117). Mongeri'nin atölyesi, bu binanın birinci katının güneybatısındaki dikdörtgen salonda yer almaktadır (Balmumcu, 1964, s.38). Öğrencilerinden Şevki Balmumcu, atölyeye Mongeri'nin atölyede olduğu saatlerde parmaklarının ucunda ve heyecanla girdiklerini belirtir (Balmumcu, 1964, s.38). Öğrencisi Zeki Sayar'ın anlatımıyla herkesin büyük bir masası bulunan bu atölyelerde hoca projeleri incelemeye geldiğinde, bütün öğrenciler o masa-

20 Burada sözü geçen kitabın Vignol'un *Architecture* adlı kitabı olması olasıdır.

21 Bu metinde adı geçen kitap *Usul-ü Mimari-i Osmani* olmalıdır.

22 Mongeri, 25.12.1909 yılında göreve başlamıştır. Trablusgarp Savaşı nedeniyle Ekim 1911'da işine son verilmiş, 16.04.1913'te yeniden işe alınmıştır. 11.08.1915 tarihinde ikinci defa son verilmiş, savaş bitince yeniden işe alınmıştır. 1928 yılına kadar kesintili olarak yaklaşık 10-12 yıl görev yapmıştır (Cezar, 1983, s. 68).

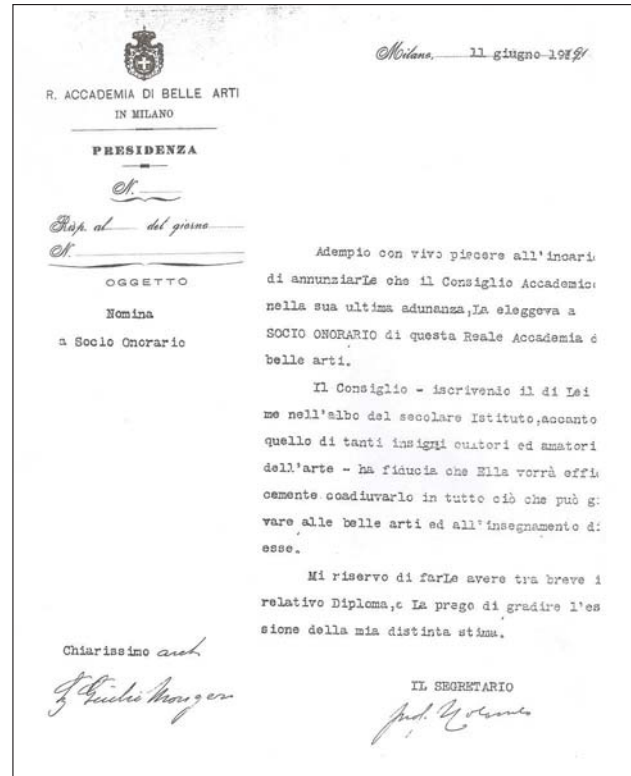

nın etrafına toplanır, hocanın eleştirilerini ve o proje üzerindeki tavsiyelerini dinlerdi. Tıpkı bir konferansa benzeyen bu değerlendirmeler hoca ile öğrencilerin yoğun temas ve iletişim kurmasını sağlardı (Sayar, 1988, s. 45). Behçet Ünsal ise, bu atölye çalışmaları sırasında Mongeri'nin, öğrencileri serbest bıraktığını, ancak göze batan yerleri eleştirdiğini ve oranlara çok önem verdiğini aktarmaktadır (Ünsal, 1973, s.137). Zeki Sayar, bir yapı yapılacağı zaman, yapının projeleri ve perspektifleri yapıldıktan sonra, yakın çevresinin bir maketi yapılarak nasıl görüneceğine bakıldığını da eklemektedir (Sayar, 1988, s. 47).

Öğrencileri tarafından oldukça kibar bir kişi olarak tanımlanan Mongeri, pek çok öğrencisine bürosunda çalışma imkânı sağlamıştır. Öğrencilerinden Nazimi Yaver Yenal, Mongeri'nin bürosunun bu açıdan mimari şubenin devamı niteliğinde bir atölye sayılabileceğini belirtmektedir (Ünsal, 1974, s.118). Nazimi Yaver Yenal dışında, Sırrı Bilen, Torkum Çubukçuyan da bürosunda çalışan öğrencileri arasında yer almaktadır (Ünsal, 1974, s.118). Karaköy Palas'ta Torkum Çubukçuyan'ın, Ziraat Bankası'nda Hüsnü Tümer, Nazimi Yaver ve Sırrı Bey'in emeği geçmiştir (Ünsal, 1973, s.137). Çelik Palas Otel'i'nde de öğrencisi Hüsnü Tümer ile birlikte çalıştığı görülür. Çelik Palas Otel'i'nde Torkum Çubukçuyan'ın da emeği geçmiştir (Torkum Çubukçuyan, 1971, s.142). Mezun olan öğrencilerinden Torkum Çubukçuyan ve Sırrı Bilen aynı zamanda Mongeri'nin atölyede yardımcılığını yapmıştır.

Başarılı olan öğrencilerin yurt dışına gönderilmesinde de etkili olan Mongeri, Sırrı Bilen için tavsiye mektubu yazmış ve ona Roma'ya gidecek olan gemiye kadar eşlik etmiştir (Ünsal, 1973, s.137). Macit Kural'a mezuniyetten sonra verdiği tavsiye mektubunda "Aziz meslektaşım, meslek, mesai biraderim...." sözleriyle öğrencilerine olan samimi ve içten yaklaşımını ortaya koymaktadır (Balmumcu, 1964, s. 38). Öğrencilerine olan sevgisini Nazimi Yaver'in mezuniyet töreninde söylediği "On beş yıl süren bahçivanlığında bugün bir gül koparıyorum bahçemden ve sizlere armağan ediyorum." sözlerinde görmek mümkündür (Ünsal, 1974, s.119). Türk Ocağı Binası Proje Yarışması'na ülkemiz mimarlığında öne çıkan mimarlardan öğrencisi Arif Hikmet Koyunoğlu ile farklı projelerle katılmış, proje yarışmasını kazanan Koyunoğlu'na bu haberi evine gelecek sevinçle bizzat kendisi vermiş ve tebrik etmiştir (Kuru-yazıcı, 2008, s. 250).

Mongeri, Güzel Sanatlar Akademisi'nde ders verirken İtalya'daki mimarlık okulları ile de ilişkileri devam etmiştir. 1930'larda Milano Politeknik Akademisi'nden gelen mimarlık öğrencileri ve hocaları onuruna Belediye Başkan Yardımcısı'nın ve İtalyan konsolosunun da katıldığı çay ziyafeti düzenlenmiş ve konuklara İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi gezdirilmiştir ("Ecnebi Talebe Heyetleri", 1930). Prof. Gaetano Moretti (1860-1938) eşliğindeki 23 erkek ve 2 kız öğrenciden oluşan bu gruba müzeler, saraylar, Süleymaniye Camisi, Sultan Ahmet Camisi, Theodosius surları ve Ayasofya gezdirilmiştir. Mongeri bu öğrencileri Nişantaşı'ndaki evinde de konuk etmiştir. Bu geziler sayesinde hem öğrencilerin sanat kültürlerinin arttığı, hem de iki kültür ve iki toplum arasındaki bağların güçlendiği vurgulanmıştır.²³ Bunda Mongeri'nin Brera Güzel Sanatlar Akademisi onur üyesi olmasının da etkili olduğu düşünülebilir (Şekil 55).

Şekil 55. Brera Güzel Sanatlar Akademisi tarafından Mongeri'ye verilen ve Onur Üyesi olduğunu gösteren belge. Kaynak: Anita Elagöz Aile Arşivi.

23 Mongeri'nin günlüğünde 28 Nisan 1930'a tarihlenen farklı Fransızca ve İtalyanca makalelerde de bu ziyaretten bahsedilmektedir (Anita Elagöz ile görüşme, 2014).

Sonuç

XIX. yüzyılın ortalarında siyasi nedenlerden ötürü İstanbul'a yerleşen Mongeri ailesinin Milano'da yaşayan bireylerinin İtalya'nın sanat ve kültür çevresinde etkin kişiler olduğu görülmüştür. Mongeri ailesinin İstanbul'a yerleşen bireylerinin sultan ve saray çevresiyle sıkı bağları olması ailenin burada da tanınmasına neden olmuştur. Yeniliklere açık bir aile olan Mongeri ailesi bu yenilikçi tavrını burada da sürdürmüştür.

Yüzyıl başına doğru İstanbul'a dönen Giulio Mongeri, Güzel Sanatlar Akademisi'nde hocalık yapmış, amcası Giuseppe gibi öğrencileriyle samimi ilişkiler kurmuştur. Sadece dersler vererek değil, dergilerde mimarlıkla ilgili yazılar da kaleme alarak, gelecek nesillere düşüncelerini miras bırakmıştır.

Sosyal yönü güçlü olan Mongeri, İstanbul İtalyan topluluğunda etkin bir şekilde görev üstlenmiş, balolar ve hayır geceleri gibi sosyal etkinliklere katılmış, iki toplumun kültürel ilişkilerinin kuvvetlenmesine katkı sunmuştur.

İlk yapılarını İstanbul'da yaşayan İtalyanlar için seçmeci bir üslupta tasarlayan Mongeri, Cumhuriyet'in ilanından sonra yeni başkent Ankara'daki yapılarını dönemin benimsenen mimarlık anlayışı olan I. Ulusal Mimarlık Akımı'nda tasarlamıştır. Kemalettin Bey, Vedat Tek ve öğrencisi Arif Hikmet Koyunoğlu ile birlikte yeni başkent yapılanmasında etkin rol üstlenmiştir.

Mongeri'nin, dönemin etkin mimarlarından Kemalettin Bey, Vedat Tek ve Koyunoğlu'na nazaran, Ankara'daki yapılarında süslemeyi iç ve dış mekânlarda daha yoğun bir şekilde kullandığı görülmektedir. Dönemin öne çıkan diğer yapılarının iç mekân tasarımlarında Selçuklu ve Osmanlı süsleme öğeleri, sütun başlıkları, kornişler ve kubbe gibi öğelerde kullanılırken, Mongeri'nin süslemeyi daha yoğun kullandığı, özellikle galeri mekânlarında, tüm iç cepheyi bezediği dikkat çekmektedir.

Mongeri, yapılarında çağın yeni malzemesi çelik ve cam ile örtülü tavan tasarımları gerçekleştirmiştir. Ankara'da bu yıllarda tavanı çelik ve cam kaplı en büyük mekânın Mongeri'nin Ziraat Bankası tasarımı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ziraat Bankası ve İş Bankası yapılarının İtalyan bir şirkete ait vitraylarının Osmanlı motifleriyle değil, bitkisel Avrupa motifleri ile bezenmesi, bunun Mongeri'nin kendi beğenisi üzerine özel olarak tasarlandığı, yoksa mevcut olan şablonlar arasından tercih edilerek mi kullanıldığı sorusunu akla getirmekte-

dir. Mongeri'nin I. Ulusal Mimarlık Akımı uygulamalarında Avrupa kaynaklı öge kullanımı Mongeri'nin aldığı batı kaynaklı eğitimin bir yansıması olacağı gibi, Avrupa Mimarlığı'nı da kendi tarihi olarak benimsemesinden kaynaklandığı da düşünülebilir. Bu bağlamda, Mongeri'nin Ankara'nın inşasında öne çıkan tasarımlarında dönemin üslubu olan I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın özellikleri içinde Avrupa motifleri ile yaptığı katkı ile de dönemin diğer mimar ve uygulamalarından ayrıldığı söylenebilir.

Ankara'daki yapılarından sonra tasarladığı en büyük yapı olan Bursa Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası'nı (1930-1935) dönemin benimsenen beğenisine uygun olarak Modern Üslupta tasarlamıştır.

1933 yılından sonra mimari etkinlikte bulunmayan Mongeri, bu yıllardan sonra farklı alanlara ilgi duymuştur. Çok yönlü bir kişiliğe sahip olduğu görülen Mongeri, pullarla ilgilenmiş ve resimler yapmıştır. Basında sportif kişiliği ve çevreye duyarlılığıyla öne çıkmıştır. Güzelbahçe Sokakındaki evinin bahçesine verdiği önem bize çiçeklere ve doğaya olan sevgisini de göstermektedir.

Giulio Mongeri, dönemin sanat ortamında aydın ve yenilikçi bir mimar olarak öne çıkarken, dönemin aydın mimarının örneklenmesi açısından da sanat ve mimarlık tarihimizde önem kazanmaktadır.

Kaynakça

- Adliyenin yanması... Bu akıbet mukadder gibi idi. (13 Aralık 1933). *Cumhuriyet Gazetesi*, s.1.
- Akcan, E. (2009). *Çeviride modern olan: Şehir ve konutta Türk-Alman ilişkileri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Alfieri, M. B. (1990). D'Aronco and Mongeri: Two Italian architects in Turkey. *Environmental design: Presence of Italy in the architecture of the Islamic Mediterranean* içinde (ss.142-153). Roma: Carucci.
- Akşit, Ş. S. (2010). *Ulusal mimarlık ve başkentte finans merkezi: Ankara İş Bankası Genel Müdürlüğü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Altıntaş, A. (2007). Üsküdar'da bir akıl hastanesi (Toptaşı Bimarhanesi 1873-1927). Coşkun Yılmaz (Ed.). *Üsküdar Sempozyumu IV* içinde (ss.391-412). İstanbul: Üsküdar Belediyesi Yayınları.
- Arti e Scienze. (3 Kasım 1896). *La Stampa*, s.2-3.
- Aslanoglu, İ. (2010). *Erken Cumhuriyet Dönemi mimarlığı (1923-1938)* (2.bs). Ankara: Odtü Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Asta 5 - 6 marzo 2010. (2010). Stadion Casa d'Aste web sitesinden 9 Eylül 2011 tarihinde <http://www.stadionaste.it/default.asp?page=dettaglio&Asta=53&Lotto=569> adresinden erişildi.

- Ayini Ruhani. (4 Aralık 1951). *Cumhuriyet Gazetesi*, s.3.
- Balmumcu, Ş. (1964). Macit Rüştü Kural (1315-1964). *Arkitekt*, 1, 38.
- Batur, A. (1990). Italian architects and İstanbul. *Environmental design: Presence of Italy in the architecture of the Islamic Mediterranean* içinde (ss.134-141). Roma: Carucci.
- Bozdoğan, S. (2002). *Modernizm ve Ulusun inşası, Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde mimari kültür*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Can, C. (1993). *İstanbul'da 19. yüzyıl Batılı ve levanten mimarların yapıları ve koruma sorunları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Can, C. (1995). İstanbul'da gayrimüslim mimarlar: Levantenler, Ermeniler. *Arredamento Dekorasyon*, 6, 92-97.
- Cezar, M.. (1983). Güzel Sanatlar Akademisi'nden 100. yılda Mimar Sinan Üniversitesi'ne. Zeki Sönmez (Ed.). *Güzel Sanatlar Eğitiminde 100 Yıl* (ss.5-84), İstanbul: Mimar Sinan Basımevi.
- Çinici, D. (2015). *Türkiye Cumhuriyeti mimarlığının modernleşme sürecinde Mimar Giulio Mongeri: Bursa Çelik Palas Oteli ve Kaplıcası*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Dalla Perseveranza del 18 Gennaio 1888. (1888). *A ricordo del prof. Cav. Giuseppe Mongeri* (ss.29-31). Milano: Tip. A. Lombardi.
- D'Amia, Giovanna. (Mart 2013). *Giulio Mongeri: Bir Milanolu mimarın gözünden Türkiye*, Osmanlı İmparatorluğu'nda ve modern Türkiye'de mimarlık alanının İtalyan aktörleri 1780-2000 Uluslararası Sempozyumu, 8-10 Mart, İstanbul.
- Ecnebi talebe heyetleri. (28 Nisan 1930). *Cumhuriyet Gazetesi*, 2.
- Fondo Mongeri. (2014). *Società storica lombarda* web sitesinden 04.11.2014 tarihinde www.societastoricalombarda.it adresinden erişildi.
- Festa Italiana di Beneficenza. (1902). *Rassegna Italiana*, 61-62, 46-47.
- Giulio Mongeri, Anita Elagöz e gli Italo-Levantini. (2013). İstanbul Avrupa web sitesinden 09.07.2013 tarihinde <https://istanbulavrupa.wordpress.com/2013/02/09/giulio-mongeri-anita-elagoz-e-gli-italo-levantini/> adresinden erişildi.
- Gülenaz, N. (2011). *Batılılaşma dönemi İstanbul'unda hanlar ve pasajlar*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Herkes merak ediyor: Acaba kraliçe kim olacak? (12 Ocak 1930), *Cumhuriyet Gazetesi*, s.4.
- Il Genetliaco di S. M. il Re. (1909). *Rassegna Italiana*, 148-149, 249-250.
- İnceoğlu, M. ve İnceoğlu, N. (2004). *Mimarlıkta söylemler kuram ve uygulamalar*. İstanbul: Tasarım Yayın Grubu.
- Ketty Mongeri. (1900). *Rassegna Italiana*, 39, s.123.
- Kuruyazıcı, H. (2008). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e bir mimar: Arif Hikmet Koyunoğlu anılar, yazılar, mektuplar, belgeler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- La banca agricola ad Angora. (1930). *Rassegna di Architettura*, 7, 251-255.
- Marinovich, A. (1995). *La società operaia Italiana di mutuo soccorso in Costantinopoli*. İstanbul: İstanbul İtalyan Kültür Merkezi.
- Meclis-i Vala Fonu [MV]. (22/Ş/1330 (Hicri). (Dosya No:167, Gömlek No:63), T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi (BOA), İstanbul.
- Membri Effettivi (1907). *Rassegna Italiana*, 147, IV.
- Milli Eğitim Bakanlığı Fonu (t.y.). (Fon kodu: 180.9.0.0, Yer no: 86.416.6.), T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi (BCA), Ankara.
- Mongeri, G. (t.y.) *Etude sur les cachets a main qui ont precede l'emission des timbres poste dans l'Empire Ottoman*. İstanbul: Imprimerie Ahmet İhsan.
- Mongeri, G. (t.y.) *Etude sur les timbres emis en Turquie pendant les annees 1923-24-25*. İstanbul: M. Zellich.
- Mongeri, G. (1900a). Note artistiche: L'Edilizia a Costantinopoli. *Rassegna Italiana*, 46, 409-410.
- Mongeri, G. (1900b). Il Museo Imperiale di Costantinopoli. *Rassegna Italiana*, 48, 474-481.
- Mongeri, G. (1901). La Turchia monumentale: Santa Sofia. *Rassegna Italiana*, 51, 79-83.
- Mongeri, G. (1930). *Les timbres de la thessalie*. İstanbul: Gütemberg.
- Mongeri, G. (1933). *Etude sue quelques fausses surcharges de timbres postaux et fiscaux emis per le gouvernement Kemaliste d'Ankara des surcharges speciales*. İstanbul: Imprimerie Ahmet İhsan.
- Mongeri, L. (1903a). Le principali stazioni termali e climateriche d'Italia. *Rassegna Italiana*, 74, s.58-61.
- Mongeri, L. (1903b). Le principali stazioni termali e climateriche d'Italia. *Rassegna Italiana*, 75, 100-104.
- Mongeri, L. (1903c). Nuove terme di salice. *Rassegna Italiana*, 77, 185-187.
- Mongeri, L. (1903d). Stabilimento idroterapico di Graglia (Biella). *Rassegna Italiana*, 76, 29-131.
- Münakasa İlanı: Macar sefaretine mahsus Ankara'da inşa edilecek binaya dairdir. (18 Haziran 1930). *Cumhuriyet Gazetesi*, s.7.
- Nuovo Sede Centrale della Banque d'Affaires di Angora. (1930). *Rassegna di Architettura*, 12, 448-451.
- Onorificenza. (1901). *Rassegna Italiana*, 57, 316-317.
- Onorificenza. (1907). *Rassegna Italiana*, 120, 224.
- Ortaylı, İ. (2007). Gli Italiani di İstanbul. Attilio Gasperis ve Roberta Ferrezza (Ed.). *Italiani di İstanbul: Figure, Comunità e Istruzioni dalle Riforme alla Repubblica 1839-1923* (s.45-50). Torino: Edizioni Fondazione Giovanni Agnelli.
- Ölüm (1971). *Arkitekt*, 3, s.142.

- Öztürk, H. (1985). *Mimar Giulio Mongeri'nin Ankara'daki yapıları*. Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Sarı, N. ve Akgün, B. (2008). Türk tarihinde psikiyatriye bakış. M. Uğur, İ. Balcıoğlu ve N. Kocabaşoğlu (Ed.) *Türkiye'de Sık Karşılaşılan Psikiyatrik Hastalıklar Sempozyum Dizisi* içinde (ss.1-24). İstanbul: İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi.
- Sayar, Z. (1988). Çizdiğini inşa etmeyen bir mimarı tasavvur edemiyorum. *Mimarlık*, 26(3), 45-47.
- Società Dante Alighieri. (1899). *Rassegna Italiana*, 26, 56-57.
- Società Dante Alighieri. (1901). *Rassegna Italiana*, 52, 130.
- Società Italiana di Beneficenza. (1899). *Rassegna Italiana*, 1, 27.
- Sönmez, Z. (2006). *Türk-İtalyan siyaset ve sanat ilişkileri*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Şehir çöpleri. (14 Temmuz 1931). *Cumhuriyet Gazetesi*, s.2.
- Rosen, D. (1995). *Verdi: Requiem*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tanyeli, U. (2007). *Mimarlığın aktörleri Türkiye 1900-2000*. İstanbul: Garanti Galeri.
- Tenis maçları başladı. (24 Temmuz 1931). *Cumhuriyet Gazetesi*, s.4.
- Troisième exposition des artistes de Constantinople salon 1903 catalogue. (1903). İstanbul: Imp. Du Lev. Hèr.
- Ünsal, B. (1968). İsmet Barutçu ve Nizamettin Doğu'dan anılar. *Arkitekt*, 2, 92-93.
- Ünsal, B. (1973). 70. yaşını idrak eden mimarlar: I. *Arkitekt*, 3, 135-138.
- Ünsal, B. (1974). 70. yaşını idrak eden mimarlar: III. *Arkitekt*, 3, 117-119.
- Venosta, E. V. (1888). Al Cimitero Munumentale. *A ricordo del prof. Cav. Giuseppe Mongeri* içinde (ss. 5-13). Milano: Tip. A. Lombardi.
- Yavuz, Y. (2001). Ankara-Çankaya'daki birinci Cumhurbaşkanlığı Köşkü. *Tarih İçinde Ankara Semineri II: Aralık 1998 Seminer Bildiriler* (ss.341-413). Ankara: Odtü Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Yuvarlak masa toplantısı, Giulio Mongeri hayatı ve eserleri*. (2013). İstanbul İtalyan Kültür Merkezi web sitesinden 06 Şubat 2013 tarihinde http://www.iicistanbul.esteri.it/IIC_Istanbul/webform/SchedaEvento.aspx?id=790 adresinden edinilmiştir.